

Syntaktisten kongruenssijärjestelmien luonteesta ja funktioista¹

Fred Karlsson

Kysymystenasettelu

Suomen kielessä on monenlaista syntaktista ja ehkä semanttistakin kongruenssia. Niinpä esimerkiksi useimmat adjektiiviattribuutit kongruoivat pääsanasubstantiivinsa kanssa luvussa ja sijassa (*iso + T auto + T, iso + I + SSA auto + I + SSA*),² nomini kongruoi kieliopillisen omistajapersoonan kanssa possessiivisuffiksien välityksellä (*MINUN kirja + NI, HEIDÄN kirja + NSA*), finiittiverbi kongruoi persoonassa ja luvussa subjektipersoonansa kanssa (*MINÄ nuku + N, HE nukku + VAT*) ja tietyt partisiippimuodotkin noudattavat samaa lukukongruenssia (*MINÄ olen nukku + NUT, TE olette nukku + NEE + T*). Vastedes puhum tällaisista ilmiöistä kongruenssijärjestelminä tai kongruenssin lajeina. Kongruenssista käytän yksinkertaisuuden vuoksi lyhennettä k.

Tarkoitukseni on tässä artikkelissa toisaalta käsitellä eräitä suomen k-järjestelmiin liittyviä ongelmia, toisaalta yleiseltä kannalta pohtia k-järjestelmien luonnetta ja funktioita. Tärkeimmät käsittelyyn tulevat kysymykset ovat seuraavat.

Mitkä syntaktiset ilmiöt olisi katsottava kongruenssiksi?

Muodostavatko suomen k-järjestelmät hierarkian siinä mielessä, että toiset järjestelmät ovat toisia perustavampia, vaikutusaltaan laajempia, vahvempia?

Miten eräissä k-järjestelmissä ilmenevät *reduoitumistendenssit* eli heikkenemiset voitaisiin selittää (vrt. possessiivikongruenssin *mun kirja* pro *MINUN kirja + NI* ja verbien lukukongruenssin *ne menee* pro *HE mene + VÄT*)?

Mitkä ovat k-järjestelmien funktiot?

¹ Tämä kirjoitus perustuu esitelämään, jonka pidin Kielitieteen päivillä Jyväskylässä 16.1.1976. Kiitän Pentti Leinoa ja Hannu Remestä hyödyllisistä kommentteista.

² Merkitsen vastedes kongruoivat elementit versaalilla.

Mikä on k-järjestelmien asema siinä syntaktisessa kentässä, jonka ne muodostavat yhdessä sijanmerkintä- ja sanajärjestyskeinojen kanssa? Minkälouneista näiden kolmen syntaktisen keinon i n t e r a k t i o on?

Teoreettinen lähtökohtani on pintasyntaktinen. Lopumpana, kongruenssin funktioiden selvittelyssä, transformationaalinenkin näkökulma tulee mukaan. Aivan aluksi esitän kuitenkin muutamia yleishavaintoja kongruenssista ja sen eri lajeista ja pohdin, mitä eri k-lajeja suomen kielessä on.

Kongruenssin lajit

Kongruenssilla tarkoitetaan tavallisesti muodostimen morfologista ilmivai-
kutusta toiseen muodostimeen, eli Nykysuomen sanakirjan (NS) mukaan »eräiden toisiinsa läheisesti liittyvien lauseenjäsenten taivutuksen yhdenmu-
kaisuutta, mukautumista». Näin käsitettynä kongruenssi on yksi laji syn-
taktisia liitoskeinoja. Muita tällaisia keinoja ovat selektioliitos (*kaunis ilma*
mutta **neliskulmainen ilma*), funktoriliitos (*kaunis mutta kolea ilma*) sekä
lineaaristus eli järjestys (*kaunis ilma* mutta **ilma kaunis*). Kongruenssi muis-
tuttaa funktoriliitosta siinä, että molemmissa liitoksen merkitsee kieliopillinen
morfeemi.

Hockett (1958 s. 214—218) on tehnyt eron neljän eri k-lajin välillä. Nämä
ovat seuraavat.

— varsinainen kongruenssi	(concord, agreement)
— rektiokongruenssi	(governmental concord)
— rektio	(government)
— toistoreferenssi	(cross-reference)

Otan tämän osittain syntaktisiin, osittain semanttisiin tai tarkemmin
sanoen referentiaalisiin kriteereihin perustuvan jaottelun käsittelyni pohjaksi.

Varsinaisella kongruenssilla Hockett tarkoittaa niitä
tapauksia, joissa kongruoiva aines ei luontaisesti kuulu leksikkomuotoon
vaan on syntaktisesti valinnainen. Tällaisia k-ilmiöitä ovat erityisesti esim.
luku-, sija- ja spesieskongruenssi, vrt. luvun osalta espanjan *muchacho*
bueno 'hyvä poika' — *muchacho* + *S bueno* + *S* 'hyvät pojat', luvun ja sijan osalta
latinan *puer bonus* — *puer* + *ORUM bon* + *ORUM* (pääteainekset ovat tietenkin
tässä tapauksessa morfologisesti jakamattomia salkkumorfeja) sekä spesieksen
osalta ruotsin *EN god* + *Ø pojke* + *Ø* — *DEN god* + *A pojke* + *EN*.³

Rektiokongruenssi eroaa varsinaisesta kongruenssista sillä
tavoin, että kongruoiva kategoria on pääsanana luontainen leksikaalinen

³ Tarkemmin ottaen kyseiset ruotsin morfit ovat tietenkin spesieksen ja suvun
salkkumorfeja (vrt. Kiefer 1970 s. 99—).

ominaisuus, ja muistuttaa toisaalta aitoa rektiota siinä suhteessa, että mainittu leksikaalinen ominaisuus vaatii toista sanaa esiintymään määrämuodossa. Tällainen k-laji on mm. sukukongruenssi, esim. ranskan *un + Ø bon + Ø garçon* — *un + E bon + NE fille* ja venäjän *haroš + Iŷ mal' tšik* — *haroš + AŷA devotška*. Suku on (mutta luku ja sija eivät⁴ ole) osa kongruenssia aiheuttavan morfeemin leksikkomuotoa. *Garçon* ja *mal' tšik* ovat tietenkin leksikaalisia maskuliineja, *fille* ja *devotška* taas leksikaalisia feminiinejä. Suku ei ole syntaktisesti valinnainen. Luku ja sija sen sijaan ovat tavallisesti syntaktisesti valinnaisia ja voivat ottaa osaa syntaktisiin oppositioihin; tätä suku ei normaalisti tee. Luku ja sija ovat siis syntaktisempia kategorioita kuin suku, joka on puhtaammin morfologinen (tai morfologis-semanttinen, sikäli kuin kieliopillisella suvulla on yhtymäkohtia luontaiseen sukuun). Sija- ja lukukongruenssista taas edellinen on jälkimmäistä syntaktisempi (vrt. Tuomikoski 1973 s. 210). Sijojen käyttöhan riippuu tavallisesti pääsanalan lausefunktioista ja lauseasemasta, luvun käyttö taas ensisijaisesti pääsanalan referenssistä.

Yhteistä varsinaiselle ja rektiokongruenssille on se, että ne yleensä esiintyvät endosentrisissä rakenteissa: kongruoivat sanat ovat tällöin kongruenssia aiheuttavan pääsanansa eli k-laukaisimen määritteitä. Tässä suhteessa nämä kaksi kongruenssin lajia eroavat aidosta *r e k t i o s t a*, joka tavallisesti esiintyy eksosentrisissä rakenteissa. Tuttuja esimerkkejä rektiosta ovat sijanmerkintäehdot prepositio- ja postpositiorakenteissa sekä eräissä verbirakenteissa, vrt. latinan *in + datiivi* tai *akkusatiivi*, ruotsin *tro på* (ei **tro till*, **tro från*, **tro under*) sekä suomen *uskoa johonkin* (ei **uskoa jonakin*, **uskoa joltakin*) ja *halki + genetiivi* (ei **halki Suomessa*, **halki Suomea*).

Toisaalta käsitellynlainen aito rektio muistuttaa rektiokongruenssia ja eroaa varsinaisesta kongruenssista siinä suhteessa, että laukaisimena on jokin enemmän tai vähemmän idiosynkraattinen leksikaalinen piirre. Ei voi esittää yleistä sääntöä, josta vaikkapa ruotsin yksittäisiä genustapauksia pystyttäisiin johtamaan (vrt. *EN grad* — *ETT blad*, ks. myös Linell 1972 s. 33), eikä myöskään sellaista yleistä sääntöä, josta automaattisesti seuraisi, että pitää sanoa *uskoa johonkin* pikemminkin kuin **uskoa joltakin*.

Vihdoin *toistoreferenssi* kattaa ne kongruenssitapaukset, joissa jonkin sanan tarkoitteeseen kongruenssinomaisesti viitataan lauseessa useammin kuin kerran. Prototyyppejä esimerkkejä ovat nominien possessiivikongruenssi (*MINUN kirja + NI*, *TEIDÄN kirja + NNE*) ja verbien persoona- ja lukukongruenssi (*MINÄ nukahdi + N*, *ME nukahdi + MME*). Edellisessä tapauksessa kieliopillisen omistajan, jälkimmäisessä kieliopillisen subjektin

⁴ Tästä poikkeavat suomessa mm. monikkosanat tyyppiä *markkinat*, *pihdit*, *sakset*, joitten monikollisuus on luontainen ominaisuus.

persoonan tarkoite ilmaistaan kaksinkertaisesti. Referentiaalisuuden osalta toistoreferenssi muistuttaa lukukongruenssia. Toisaalta toistoreferenssi eroaa jonkin verran varsinaisen kongruenssin muista lajeista sekä rektiokongruenssista, jotka ovat mekaanisempia syntaktisia kopioimisprosesseja.

Miten kattavaksi kongruenssin käsite pitäisi postuloida, mitkä syntaktiset ilmiöt siihen tulisi sisällyttää? Palatkaamme vielä NS:n määritelmään, jonka mukaan kongruenssilla tarkoitetaan »eräiden toisiinsa läheisesti liittyvien lauseenjäsenten taivutuksen yhdenmukaisuutta, mukautumista». Kaikkein selvimpiä k-ilmioita ovat tämän katsannon mukaan ne, jotka perustuvat sidonnaisen morfeemin tai ainakin muutamien fonologisten ilmisegmenttien kopioimiseen muodostimesta toiseen, toisin sanoen ne k-lajit, jotka yllä luokiteltiin varsinaiseksi kongruenssiksi ja rektiokongruenssiksi. Kongruenssin prototyyppinä ovat näin esim. sellaiset luvun, sijan, spesieksen ja suvun kopioimiset kuin *muchacho + S bueno + S, puer + ORUM bon + ORUM, magn + UM oppid + UM, magn + A mens + A, haroš + AJA devotška*.⁵

Mainitunkaltaisissa tapauksissa kongruenssi on eräänlaista syntaktista *assimilaatiota* tai *koartikulaatiota* (vrt. myös E. Itkonen 1966 s. 103). Hiukan abstraktisemmasta kopioimisesta tai tartunnasta on kyse niissä rektiokongruenssin tapauksissa, joissa leksikaalinen piirre (eikä ilmimorfi tahi ainakin ilmisegmentti tai -segmentit) kuten ruotsin »neutri» ja »utri» heijastuvat laukaisinmorfeemista toiseen muodostimeen, esim. *go + TT vin* [*neutr*] ja *vin* [*neutr*] *är go + TT*.

Myös toistoreferenssi on yksi laji assimilatorista kopioitumisesta ja se voidaan tällä perusteella lukea k-ilmioiden joukkoon. Sen sijaan puhtaat rektiotaipaukset kuten latinan *in* + datiivi ja suomen *halki* + genetiivi alkavat olla mukautumiseksi käsitetyt kongruenssin rajamailla tai ulkopuolellakin, koska mistään yleisestä assimilatorisesta vaikutuksesta ei tällaisissa tapauksissa ole kyse vaan yksittäisten sanojen idiosynkraattisista syntaktisista sijaanvalintaym. vaatimuksista.⁶ Mutta on toki selvää, ettei rektiota voi jyrkästi erottaa muista k-ilmioista, esim. ruotsin tapaisesta osittain leksikaaliisiin piirteisiin

⁵ Latinan morfirajat ovat tällaisissa tapauksissa ilmeisen kyseenalaisia. Huomaa, että venäjän feminiinissä osittain on kyse ilmisegmentin kopioitumisesta pääsanasta kongruoivaan lauseenjäseneen, tässä attribuuttiin. Kyseinen *-A* ei kuitenkaan ole oma morfinsa.

⁶ Perinteisessä kieliopissa rektiio on erotettu kongruenssista mm. seuraavasti: rektiosta on kyse, jos *s a n a* (leksikaalisena yksikkönä) edellyttää, että toinen sana esiintyy tiettyssä muodossa; kongruenssista taas on kyse, milloin tietty *s a n a n m u o t o* (puheen tai kirjoituksen aktuaalisena yksikkönä) edellyttää, että toinen sana esiintyy samassa muodossa (vrt. myös Palmer 1971 s. 102—103). *S a n a n u s k o a* pakollinen adverbiaalimäärite on siis illatiivissa sanan kulloisestakin sananmuodosta riippumatta (*uskon siihen, uskoimme häneen, heihin oli uskottu jne.*), jolloin on kyse rektiosta. Toisaalta sanan *talo* kulloinenkin *s a n a n m u o t o* määrää, missä muodossa sen adjektiiviattribuutti on (*iso talo, ison talon, isoissa taloissa jne.*), mikä on tyypiesimerkki kongruenssista.

perustuvasta sukukongruenssista.

Kongruenssin käsitteelle on joskus haluttu antaa yllä mainittua paljon laajempikin sisältö. Esimerkiksi Erik Ahlman (1943 s. 271 ja id. 1950 s. 55—56) viittaa semmoiseen mahdollisuuteen, että objektin muodon vaihtelu tapauksissa *teen sen, tee se, en tee sitä* ja vaikkapa kollokaatioiden *rikkinäinen kirja* — **rikki kirja* ero tulkittaisiinkin kongruenssiksi. Tällöin kieltolauseen objekti kongruoisi kieltoverbin kanssa partitiivinsa kautta (näin myös Kangasmaa-Minn, päiväämätön s. 12). Akkusatiiviobjekti taas kongruoisi imperatiivin 2. persoonan predikaatin kanssa päätteettömyyttään ja indikatiivisten predikaattien kanssa päätteellisyyttään. *Rikkinäinen* puolestaan kongruoisi *kirjan* kanssa ja kollokaatio **rikki kirja* olisi inkongruentti.

Näin tulkittuna kongruenssi on hyvin väljä ilmiö; sillä tarkoitetaan melkein mitä tahansa konstituentin syntaktista vaikutusta toiseen konstituenttiin tai minkä tahansa kahden konstituentin keskinäistä syntaktista riippuvuutta. Ilmeisesti esim. useimmat myötäesiintymärajoitukset ja sijanvalintasäännöt voitaisiin mahduttaa näin laajaan kongruenssikäsitteeseen.

Lähden semmoisesta perinteisestä konkreettisesta käsityksestä, jonka mukaan prototyyppisissä k-ilmioissä on kyse ilmimorfeemin tai ainakin ilmi-segmenttien kopioimisesta (*iso+SSA auto+SSA; haroš+AJA devotšKA*) tai morfeemin toistamisesta aivan erimuotoisenakin (*MINUN kirja+NI, HE nukku+VAT*) tai joskus hiukan abstraktisemman leksikaalisen piirteen heijastumisesta laukaisimesta toiseen konstituenttiin (*go+TT vin* [neutr]).

Suomen kielen k-järjestelmät

Suomen kielessä on ainakin neljä tärkeää k-järjestelmää, nimittäin nominien sija-, luku- ja possessiivikongruenssi sekä verbien persoona- ja siihen liittyvä lukukongruenssi. Lisäksi on muutamia vähemmän keskeisiä kongruenssinomaisia ilmiöitä mm. moduksissa, passiivissa ja kiellossa.

Attribuuttien enemmistö taipuu siis pääsanansa *sija ssa ja luvussa*. Suomen k-lajeista nominien sija- ja lukukongruenssi tarjoavat selvimmät esimerkit sidonnaisen morfeemin kopioitumisesta muodostimesta toiseen.

iso talo
iso+SSA talo+SSA
iso+N talo+N
iso+T talo+T
iso+I+SSA talo+I+SSA
iso+I+HIN talo+I+HIN
iso+J+EN talo+J+EN
kaik+I+SSA Nä+I+SSÄ⁷ iso+I+SSA talo+I+SSA

⁷ Pronominin *tämä* suppletiivinen monikkovartalo *nä-* signaloi myös monikollisuutta, siksi merkintä *Nä+I+SSÄ*.

Persoonapronominien genetiivimuotojen ja *possessiivisuffiksien* suhdetta ei suomen kielen kuvauksissa yleensä pidetä kongruenssina (vrt. esim. L. Hakulinen 1968 s. 95—99 ja Ikola 1976a s. 79—80). Tämä onkin ymmärrettävää ainakin sikäli, että 1. ja 2. persoonan pronomini muodot aina ja 3. persoonan pronomini muodot usein ovat valinnaisia.

(MINUN) kirja+NI	(MEIDÄN) kirja+MME
(SINUN) kirja+SI	(TEIDÄN) kirja+NNE
HÄNEN kirja+NSA	HEIDÄN kirja+NSA

Toinen piirre, joka erottaa *possessiivit* luku- ja sijakongruenssista, on laukaisimen (ts. pronomini muodon) ja pääteaineksen segmentaalinen erilaisuus. Kolmanneksi *possessiivisuffiksit* liittyvät vain pääsanaan, vrt. *MINUN punainen kirja+NI* ja **MINUN punaise+NI kirja+NI* mutta *punaise+SSA kirja+SSA+ni*.

Nämä seikat eivät kuitenkaan tee kongruenssitulkintaa mahdottomaksi. *Possessiivikongruenssista*⁸ voidaan nimittäin puhua yhtä hyvällä syyllä kuin verbien *persoonakongruenssista*, jota suomen kieliopissa vanhastaan on pidetty yhtenä k-lajina.

(MINÄ) nuku+N	(ME) nuku+MME
(SINÄ) nuku+T	(TE) nuku+TTE
HÄN nukku+U ⁹	HE nukku+VAT

Yhteistä *possessiivikongruenssille* ja *persoonakongruenssille* on referentiaalisuus (toistoreferenssi), pääteaineksen erilaisuus laukaisinmorfeemiin verrattuna (*MINUN kirja+NI*; *MINÄ nuku+N*) sekä laukaisimen tietynehtoinen syntaktinen valinnaisuus (*kirja+NI*; *nuku+N*). Näitä k-lajeja yhdistävä historiallinen piirre on niiden ainakin osittainen syntyminen pronominaalisten ainesten kopioitumisen kautta (ks. L. Hakulinen 1968 s. 75—76).

Missä määrin on tarpeen puhua verbien *lukukongruenssista*? Finiittiverbien osalta tämä on ehdottoman tarpeellista vain 3. persoonassa. 1. ja 2. persoonassa ei oikeastaan tarvitse puhua luvusta ja persoonasta erikseen, koska päätemorfit *-n*, *-t*, *-mme*, *-tte* ovatkin persoonan ja luvun jakamattomia salkkumorfejeja; esim. *-n* edustaa sekä yksikköä että 1. persoonaa. Vielä voidaan ottaa huomioon, että jokaisen näistä neljästä pääteestä laukaisee yksi ainoa subjekti, kulloinenkin pronomini.

⁸ Vrt. tässä suhteessa Hockettiin (1958 s. 217), joka tekee selkoa menominin kielen hyvin suomen tapaisesta *possessiivikongruenssista*. — *Possessiivikongruenssin* erikoistapaus suomessa on refleksiivi, jolla on yhtymäkohtia myös verbien *persoonakongruenssiin* (ks. Leino 1972 s. 148).

⁹ En tässä ota lähempää kantaa yks. 3. persoonan vokaalinpidentymän morfologiseen tulkintaan; vrt. Wiik (1977), F. Karlsson (1977) ja Leiwo (1977).

3. persoonassa sen sijaan on ilman muuta postuloitava myös luvun ilmi-kongruenssi. Näissä tapauksissahan subjektien luokka ei ole umpinainen, ja predikaattiverbien muoto vaihtelee subjektin luvun mukaan (*HÄN tule+E*, *KALLE tule+E*, *NAINEN tule+E* . . .; *HE tule+VAT*, *KALLE ja LIISA tule+VAT*, *naise+T tule+VAT* . . .). Konkreettisenä historiallisena todisteena 3. persoonan lukukongruenssista voidaan vielä panna merkilte monikon *-t:n* kopioituminen subjektista persoonapäätteeseen *-vat* ~ *-vät*.

Verbien liittomuodoissa sen sijaan lukukongruenssi pätee kaikissa persoonissa, vrt. *MINÄ olen tul+LUT* — *ME olemme tul+LEE+T*, *SINÄ olet tul+LUT* — *TE olette tul+LEE+T*, *HÄN on tul+LUT* — *HE ovat tul+LEE+T*. Lukukongruenssi on siis itsenäinen ilmiö suomen verbijärjestelmässä.

Mainittujen neljän keskeisen kongruenssijärjestelmän lisäksi suomessa on eräitä muitakin vähemmän kattavia kongruenssinomaisia ilmiöitä. Verbien *m o d u k s i s s a* näyttää kongruenssia esiintyvän kielteisessä imperatiivissa.

	<i>äl+KÄÄMME tul+KO</i>
<i>älä tule</i>	<i>äl+KÄÄ tul+KO</i>
<i>äl+KÖÖN tul+KO</i>	<i>äl+KÖÖT tul+KO</i>

Yksikön 2. persoonassa molemmat verbimuodot ovat päätteettömiä (ainakin jos alkukahdennus jätetään huomiotta, vrt. F. Karlsson & Lehtonen 1977). Muissa persoonissa taas pääverbiin liittyvä *-ko* ~ *-kö* selvästikin kongruoi apuverbin *-kX-*tunnuksen kanssa.

Toinen moduksiin liittyvä kongruenssinomainen ilmiö on yhdyslauseen pää- ja sivulauseessa tietyissä tapauksissa esiintyvä tendenssi »konditionaalikongruenssiin» (Penttilä 1963 s. 477).

[?]*Jos apua saata+ISI+in, selvittä+ISI+in kyllä.*
[?]*Jos apua saata+ISI+in, selvittään kyllä.*
[?]*Jos apua saadaan, selvittä+ISI+in kyllä.*

Tämä rajoitus lienee kuitenkin enemmän semanttinen kuin syntaktinen; toiseksi se ei päde yhden verbilausekkeen sisällä vaan vierekkäisissä lauseissa; kolmanneksi kyseessä on pikemminkin tendenssi kuin ehdoton sääntö. Konditionaalikongruenssi on täten *k-*ilmiönä selvästi perifeerinen.

Puhekielessä esiintyy usein kaksinkertaisia *passiiveja* tyyppiä *ol+LA+an sano+TTU*, *ol+T+iin tul+TU*, *ei ol+TU men+TY* pro virallisen yleiskielen normiston mukaiset *on sanottu*, *oli tultu*, *ei ole menty*. Ensin mainitut muodot voitaneen tulkita passiivikongruenssiksi: passiivimorfeemi liimautuu regressiivisesti pääverbistä apuverbiin.

Wiik (1977 s. 54, 57) on yhtenä tulkintamahdollisuutena maininnut, että voitaisiin puhua *kieltokongruenssista* tapauksissa tyyppiä

[*EN* tule+*K*+:a:n] ja [*ET* mene+*S*+:in:e]. Kiellon alkukahdennukselle annettaisiin täten selvä morfologis-syntaktinen sisältö: kieltoverbi laukaisee kongruoivan segmentinpidennyksen. Suomen kieltojärjestelmän sisäisestä näkökulmasta tällainen tulkinta on tietenkin mahdollinen. Jos toisaalta otetaan huomioon kiellon alkukahdennuksen kytkennät muihin alkukahdenustapauksiin (imperatiiviin 2. persoonaan, allatiiviin, 1. infinitiiviin jne.), voidaan myös katsoa, että koko alkukahdennus on mekaaninen morfofonettinen ilmiö, jolle ei välttämättä esim. kiellon osalta tarvitse antaa syvempää syntaktista tulkintaa (vrt. F. Karlsson & Lehtonen 1977).

Keskeisempi kieltolauseissa esiintyvä kongruenssinomainen ilmiö on *polariteettimorfeemit* (engl. polarity item, vrt. erityisesti Klima 1964 mutta myös R. Lakoff 1969 ja Labov 1972). Kielteiset polariteettimorfeemit ovat pelkästään kieltolauseissa esiintyviä morfeemeja, esim. *-kaan* ~ *-kään* (myönt. *-kin*), *vielä* (myönt. *jo*), *ei kukaan* (myönt. *joku*), *ei mikään* (myönt. *jokin*).¹⁰ Polariteettimorfeemien erilaiseen valintaan perustuvat seuraavanlaiset lause-erot.

Joku on jo lähtenyt jonnekin.
Kukaan ei vielä ole lähtenyt minnekään.

Onko myönteisten ja kielteisten polariteettimorfeemien vaihtelu kongruenssi-ilmiö? Vastaus tähän kysymykseen on lähinnä kielteinen, jos lähdetään yllä hahmotellusta kongruenssin käsitteestä: polariteettimorfeemien esiintymisessä ei ole kyse ilmimorfeemin tai ilmisegmenttien kopioitumisesta tai edes leksikaalisen piirteen heijastumisvaikutuksesta, vaan siitä että tietty lausetyyppi (tai tietty syntaktinen piirre, nim. kiello) vaikuttaa koko lauseen sananvalintaan. Polariteettimorfeemit ilmentäisivät tällöin eräänlaista leksikaalisen sijoituksen harmoniaa.

Varhaisen transformaatioteorian kehityksessä Klima (1964) kuitenkin ehdotti kongruenssinomaista transformationaalista johtoa englannin vastaaville kielteisille polariteettimorfeemeille, erityisesti *some* → *any* ympäristöpiirteensä lausekiello. Tällaista tulkintaa on myöhemmin arvosteltu sekä semanttisiin (R. Lakoff 1969) että luonnollisuusnäkökohtiin vedoten (Jackendoff 1972 s. 336). Jackendoff huomauttaa, että pareittaisten polariteettimorfeemien suhde yleensä on (fonologisesti ja morfologisesti) epäsäännöllinen, usein suppletiivinenkin, ja että siksi on väkinäistä johtaa vaikkapa *any* syvärakenteen *some*-elementistä. Polariteettimorfeemien osalta on leksikalistisesti katsoen kyse myöntö- ja kieltolauseiden suppletiivisesta leksikaalisesta sijoituksesta¹¹ pikem-

¹⁰ Vrt. suomen osalta Sadeniemi (1942), Penttilä (1963 s. 659—660), Tuomikoski (1969 s. 34—35), joka puhuu tiettyjen pronominiin negaationaalisuudesta, sekä Kiuru (1977).

¹¹ Semanttisiakaan eroja ei tietenkään sovi unohtaa, vrt. R. Lakoff (1969).

minkin kuin lisäystransformaation muotoon puettavasta kongruenssinomaisesta säännönmukaisuudesta. Leksikalistinen näkökulma lähenee siten perinteisen kieliopin kantaa: polariteettimorfeemien esiintyminen ei ole varsinainen kongruenssi-ilmiö. Tähän käsitykseen olen jo yllä yhtynyt.

Kongruenssinomaisuutta on edelleen siinä suomen paikallissijajärjestelmän ominaisuudessa, että oloverbien paikallissijamääritteet tietyin ehdoin ovat olosijaisia, muutosverbien määritteet taas muutossijaisia (Siro 1964 s. 30—31).

Isäntä OLI riihe + SSÄ.

Miehet OLIVAT metsä + SSÄ.

Aaro + LLA OLI kirje.

Isäntä LÄHTI riihe + EN.

Miehet PALASIVAT metsä + STÄ.

Aaro + LLE TULI kirje.

Näissä tapauksissa tietyt verbin merkityspiirteet edellyttävät tietynlaista paikallismääritteen sijanvalintaa. Kyseessä näyttää siis olevan *semanttis pohjainen rektio* pikemminkin kuin muodollis-syntaktinen kongruenssi.

Syntaktisesta kongruenssista ei liioin ole kyse niissä erikoisissa reduplikaatiivisissa rakenteissa, joissa pääsanana alkufoneemit kopioituvat sitä edeltävään vahvikeadverbiin: *Apposen Alasti, PUti PUhdas, RUti RUotsalainen, SUpi SUomalainen, TYpö TYhjä, Upo Uusi* jne. (vrt. L. Hakulinen 1968 s. 399).

Morfeemityyppien kongruenssialttius

Kokoavasti voidaan edellä sanotun pohjalta todeta, että suomessa on neljä keskeistä k-järjestelmää, mikäli kongruenssilla tarkoitetaan syntaktista kopioitumista (eikä esim. semanttis pohjaista rektiota). Nämä *vahvasti kongruoivat* morfeemityypit ovat sija, luku, possessiivi ja persoona.

Edelleen suomessa on kolme perifeeristä k-järjestelmää, joitten kongruenssinomaisuus ainakin osittain on kyseenalainen. Nämä *heikosti kongruoivat* kategoriat ovat modus (vain kielteisessä imperatiivissa, hyvin marginaalisesti konditionaalissa), passiivi (vain puhekielen vapaammassa rekistereissä, ei normitteisessa kirjakielessä) ja kielto (alkukahdennustapauksissa, tulkinta kyseenalainen).

Koska kongruenssissa useimmin on kyse juuri morfeemien kopioitumisesta tai ainakin toistetusta referenssistä, on syytä luoda katsaus niihinkin morfeemityyppeihin, jotka eivät osoita minkäänlaista alttiutta kongruenssiin.

Suomen kielen nomineissa esiintyvät sidonnaisten morfeemien luokat ovat johdin + luku + sija + possessiivi + liitepartikkeli. Näistä vain johtimet ja liitepartikkelit ovat kokonaan kongruenssin ulkopuolella. Ei tietenkään ole johdinkongruenssia tyyppiä **kylmä + LÄ kahvi + LA pro kylmä kahvila* eikä liitepartikkelikongruenssia tyyppiä **kylmä + KIN kahvi + KIN pro kylmäkin kahvi* tai *kylmä kahvikin*.

Finiittiverbien sidonnaisten morfeemien luokat ovat johdin + passiivi +

tempus/modus¹² + persoona + liitepartikkeli. Kongruenssin ulkopuolella ovat kuten nomineissakin johtimet ja liitepartikkelit sekä lisäksi kokonaan tempukset ja suurimmalta osalta passiivi (mainittuja puhekielisiä muotoja lukuun ottamatta) ja modukset (kielteistä imperatiivia lukuun ottamatta). Ei tietenkään ole verbilausekkeita tyyppiä **ol+ISI+n tul+ISI+nut* tai **e+ISI+n ol+ISI tul+ISI+nut* pro *olis in tullut, en olisi tullut*, tai **ol+I+n tul+I+nut* pro *olin tullut*.

Infiinitimuotojen kannanjälkeinen morfologinen rakenne on johdin + passiivi + funktori¹³ + luku + sija + possessiivi + liitepartikkeli, jolloin funktorrilla tarkoitetaan infinitiivien ja partisiippien tunnuksia. Kongruoivia morfeemityyppejä on kolme, nimittäin luku ja sija, milloin partisiipilla on attribuutteenja (esim. *nä+I+TÄ kuol+le+I+TA*), ja possessiivi suurin piirtein samoin edellytyksin kuin finiittiverbeissä on persoonakongruenssia, vrt. *MINUN lähdettyä+NI* ja *MINÄ lähde+N*. Infiinitiverbien kongruenssiominaisuudet ovat siis tältä osin samat kuin varsinaisten nominienkin. Passiivista on jo ollut puhe. Funktorit (vrt. *lähte+ä, lähte+nyt, lähte+mä+än*) sekä johtimet ja liitepartikkelit ovat kongruenssin ulkopuolella. Näin muodostuu seuraava yleiskuva suomen sidonnaisten morfeemien kongruenssialtiudesta.

Vahvasti kongruoivat:	sija, luku, possessiivi, persoona
Heikosti kongruoivat:	modus, passiivi
Kongruoimattomat:	tempus, funktori, johdin, liitepartikkeli

Tämä luokittelu oikeuttaa seuraavaan päätelmään: *n o m i n a a l i l a u s e k k e e s s a* on enemmän kongruenssia kuin *verbilausekkeessa*. Nominien viidestä sidonnaisten morfeemien tyyplistä kolme (sija, luku, possessiivi) on vahvasti kongruoivaa. Vielä on syytä ottaa huomioon, että ainoan verbeille ominaisen k-lajinkin, persoonakongruenssin, laukaisee subjekti-NP. VP:lle ominaisia k-lajeja ovat täten vain kielteinen imperatiivi sekä puhekielen passiivikongruenssitapaukset.

Kongruenssin osalta NP on siis hyvin selväpiirteinen kategoria; VP:n identiteetti on tässä suhteessa paljon heikompi.¹⁴

K-järjestelmien syntaktisesta vaikutusalasta

Äsken esitetty kongruoivien morfeemien kolmijako kuvastaa karkeasti ryhmien välisiä syntaktisia jakaumaeroja. Vahvasti kongruoivat morfeemit

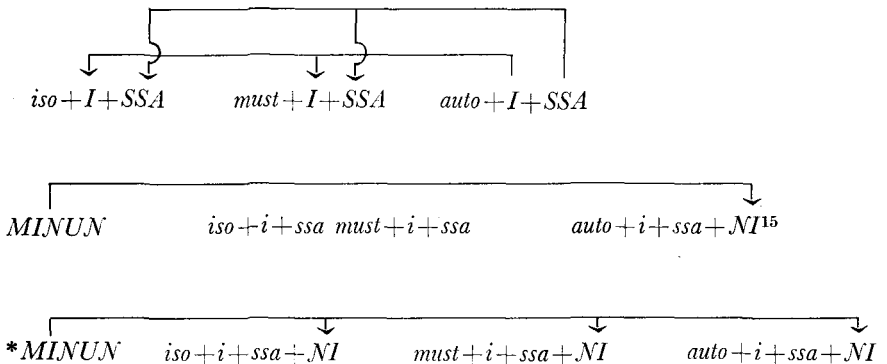
¹² Morfotaktisesti suomen tempus ja modus näyttävät kuuluvan samaan distributioluokkaan, vrt. F. Karlsson (1977). Ovathan ne semanttisestikin lähellä toisiaan, vrt. vaikkapa imperfektin modaaliseen käyttöön.

¹³ Ks. lähemmin F. Karlsson (1976a s. 47 ja id. 1977).

¹⁴ VP:n olemassaoloon liittyvistä ongelmista ks. esim. G. Lakoff (1971 s. 238), Tuomikoski (1971b s. 274) ja Schwartz (1972 s. 233).

muodostavat k-järjestelmiä, jotka ovat syntaktiselta vaikutusalaltaan laajempia kuin heikosti kongruoivien morfeemien muodostamat järjestelmät. On selvää, että esim. sija- ja lukukongruenssi ovat kattavampia ilmiöitä kuin modus- ja passiivikongruenssi. Yritän vielä tarkentaa k-lajien hierarkiasta yllä annettua kuvaa.

Jos tarkastelun lähtökohdaksi otetaan kongruenssin esiintyminen eri lauseenjäsenfunktioissa, voidaan heti todeta, että sija- ja lukukongruenssi ovat vaikutusalaltaan laajempia kuin possessiivikongruenssi. Kopioituvathan sijan ja luvun morfeemit NP:n pääsanasta useimpiin attribuutteihin, kun taas possessiivikongruenssissa on kyse vain pronominin genetiivimuodon referentin toistamisesta *k e r r a n* pääsanana jälkeisenä omistusliitteenä.

Tässä voidaan vielä ottaa huomioon sekin seikka, että possessiivikongruenssi pyrkii redukoitumaan vapaassa puhekielessä (tarkemmin sanoen vapaan puhekielen tietyissä rekistereissä, vrt. *mun isois mustis autois*). Tällaisia tendenssejä ei sen sijaan esiinny luvun ja sijan attribuuttikongruenssissa, vrt. **minun iso musta autoissa* tai **mun iso musta autois*.

Possessiivikongruenssin vaikutusala on siis suppeampi kuin sija- ja lukukongruenssin. Edelleen näyttää siltä, että sijakongruenssin vaikutusala on suppeampi kuin lukukongruenssin. Sijakongruenssi esiintyy nimittäin vain attribuuttiasemassa, lukukongruenssi tämän lisäksi predikatiivissa, predikatiiviadverbiaalissa (ainakin valinnaisesti), finiitiviverbeissä sekä verbien liittomuodoissa.

ATTRIBUUTTI	<i>iso + I + SSA auto + I + SSA</i>
PREDIKATIIVI	<i>Auto + T ovat iso + T ~ iso + J + a.</i>
PREDIKATIIVIAVERBIAALI	<i>Jala + T ovat märk + I + nä ~ märkänä.</i>

¹⁵ Huomaa erityisesti sellaiset rakenteellisesti analogiset tapaukset kuin (*MINUN*) *lähdettyä + NI* ja (*MINUN*) *kaussa + NI*; vrt. myös Siro (1964 s. 41).

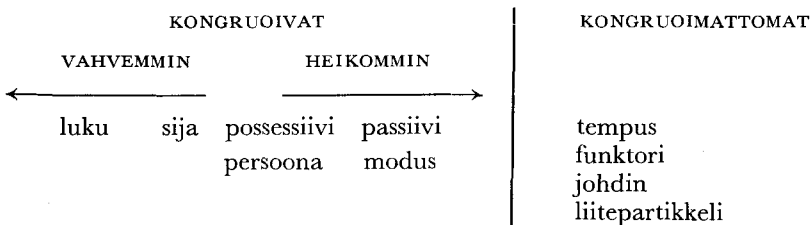
FINIITIVERBI
LIITTOMUOTO

MINÄ tule+N; HE tule+VAT
ole+N tul+LUT; HE ovat tul+LEE+T

Siitäkin huolimatta, että predikaatiivadverbiaalin lukukongruenssi ei ole poikkeukseton (vrt. G. Karlsson 1967 s. 273—274) ja että verbien lukukongruenssi toisinaan redukoituu (*ne tulee pro HE tule+VAT, ne on tullu pro HE o+VAT tul+LEE+T*), mistä voidaan päätellä, että predikaatti on vähemmän riippuvainen numeruksesta kuin attribuutti ja predikaatiivi (G. Karlsson 1968 s. 123), lukukongruenssi on silti vaikutusaltaan kattavampi ilmiö kuin sijakongruenssi.

Verbien persoonakongruenssi, viimeinen vahvan kongruenssin laji, ei tietenkään ole yhteismitallinen kaikkien kongruoivien nominaalisten kategorioiden kanssa. Lukukongruenssiin persoonakongruenssi kuitenkin on rinnastettavissa (esiintyvähän molemmat verbeissä), ja tällöin persoonakongruenssi on todettava suppeammaksi. Se pätee vain finiittiverbeissä, lukukongruenssi tämän lisäksi liittomuodoissakin. Jos liittomuodotkin olisivat persoonakongruenssissa, kielessä olisi ilmauksia tyyppiä **MINÄ ole+n tul+LEE+N, *HE o+VAT tul+LEE+VAT pro minä olen tullut, he ovat tulleet*.

Persoonakongruenssi on vaikutusaltaan suurin piirtein rinnastettavissa possessiivikongruenssiin; jo edellä todettiin näillä kahdella k-lajilla olevan muitakin yhteisiä ominaisuuksia (s. 364). Voimme näin rakentaa seuraavan mallin k-järjestelmien vaikutusalaan perustuvasta hierarkiasta.

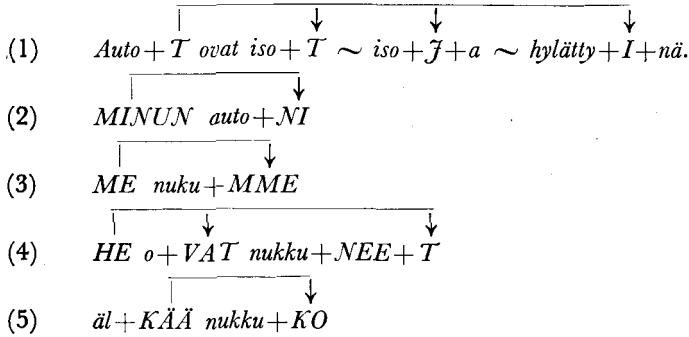
Kongruenssin suunnasta

K-ilmiot voidaan tulkita *direktionaaliseksi* eli suuntaiseksi (vrt. myös Eliasson 1975). Kongruoiva vaikutus lähtee laukaisinmorfemista ja tulee konkreettisesti ilmi yhdessä tai joskus useammassakin muussa muodostimessa. Kongruenssi suuntautuu tavallisesti eteenpäin eli kirjoitetussa kielessä vasemmalta oikealle. Kutsun tällaisia tapauksia *progressiiviseksi* kongruenssiksi, esim. *MINÄ nuku+N*. Kongruenssi voi myös

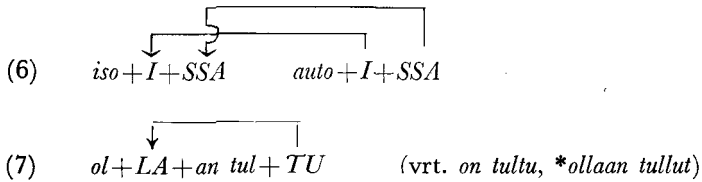
olla takautuvaa, *regressiivistä*, esim. *iso+SSA auto+SSA*.

Useimmat k-lajit näyttävät olevan *progressiivisia* (edellytyksenä tälle

väitteelle tietenkin on sanajärjestyksen tunnusmerkittämyys, ts. että ei ole sovellettu fokusointi- tai temaattisia siirtotransformaatioita). Progressiivisia ovat täten predikatiivin ja predikatiiviadverbiaalin lukukongruenssi (1), possessiivikongruenssi (2) sekä verbien persoona- (3),¹⁶ luku- (4) ja moduskongruenssi (5).

Normaalisti regressiivisiä ovat toisaalta attribuuttien luku- ja sijakongruenssi (6) sekä passiivikongruenssi (7).

Kun normaalisti progressiivinen k-laji sanajärjestykspermutaatioiden vaikutuksesta kääntyykin regressiiviseksi¹⁷ (esim. *Siellä nuku + N MINÄ*), avautuu mahdollisuus poikkeamille, kongruenssin soveltamatta jättämiselle. Tarkastelen seuraavassa kahta verbien lukukongruenssin erikoisongelmaa tästä näkökulmasta.

Miksi suomen mon. nom. subjektisten, käännteissanajärjestyksisten ns. eksistentiaalilauseiden predikaatti on inkongruentisti yksikön eikä monikon 3. persoonassa?

Taloon syntyi kaksoset.
Pojalta paleltui korvat.
Siihen on hyvät mahdollisuudet.
Säkissä on saappaat.

¹⁶ Ks. myös Breckenridge & Hakulinen (1976).

¹⁷ Ajattelen tässä edelleen asiaa pintasyntaktisesti.

Vastaus kysymykseen on melko yksinkertainen. Tällaisissa tapauksissa verbien lukukongruenssisääntö jää soveltumatta (jolloin predikaatti automaattisesti saa tunnusmerkittömän yksikön 3. persoonan muodon), koska puhuja ei tuottamisstrategiassaan pysty ennakoimaan regressiivistä eli »väärään suuntaan» vaikuttavaa lukukongruenssisääntöä. Tämä on melko luonteva selitys predikaatin inkongruenssille.¹⁸

Samalla tavalla voidaan selittää, miksi monet muutkin käännteissanajärjestyksisten lauseiden predikaatit ovat yksikön eivätkä odotettavassa monikon 3. persoonassa. Seuraavankaltaisissa kirjoitetusta kielestä peräisin olevissa esimerkeissä¹⁹ on usein vapaaahko vaihtelu verbin lukukongruenssin ja sen puutteen välillä. Jyrkkää oppositiota kongruoivien ja kongruoimattomien predikaattien välillä ei ainakaan ole, joskin muutamissa tapauksissa on havaittavissa tyylillisiä eroja.

Tämän jälkeen seuraa (vrt. seuraavat) iltauutiset.

Maassamme toimii (vrt. toimivat) seuraavat henkivakuutusyhtiöt.

Tähän tarkoitukseen menee (vrt. menevät) valtavat summat.

Muistui (vrt. muistuvat) mieleen monet entiset asiat.

Koneen mukana seuraa (vrt. seuraavat) hoito-ohjeet.

Alempana alkaa (vrt. alkavat) pellot.

Urakkasumma on 5000 mk, mihin sisältyy (vrt. sisältyvät) tarvittavat viemärimuutokset.

Sisäasiainministeriön poliisiosastossa on (vrt. ovat) haettavana seuraavat toimet.

Aikaisemmin riitti (vrt. riittivät) laajat tiedot ja hallinnollinen kokemus.

Muutamia ärsyttää (vrt. ärsyttävät) erityisesti pitkät jonot ja lyhyeksi jäävä syöntiaika.

Nyt on tullut (vrt. ovat tulleet) saasteongelmat, ahtaus, kiire ja rikkiäiset ihmissuhteet.

Tämänkaltaiselle inkongruenssille yllä esitetty selityspenuste — puhujan vaikeus ennakoida regressiiviseksi kääntynyttä normaalisti progressiivista kongruenssia kun sanajärjestys ei ole suora — ei ole mikään vartavastisesti keksitty keino. Päinvastoin ilmiö on helposti ymmärrettävissä puheen perustavimman ominaisuuden, lineaarisuuden kannalta. Kyseinen inkongruenssi onkin yleislingvistiksi varsin tavallinen. Kyse on universaalisesta tendenssistä. Vrt. tässä suhteessa esim. Greenberg (1963a s. 94)²⁰

¹⁸ Tällaisten hypoteesien selitysvoimaisuudesta ks. Fodor & Bever & Garrett (1974 s. 221—) sekä Grosu (1975).

¹⁹ Lauseet ovat etupäässä peräisin sanomalehtikielestä, eräissä tapauksissa varhemmasta subjektia koskevasta keskustelusta.

²⁰ On syytä siterata erästä Greenbergin universaalia kokonaisuudessaan: »Universal 33. When number agreement between the noun and verb is suspended and the rule is based on order, the case is always one in which the verb precedes and the verb is in the singular.» (Greenberg 1963a s. 94, kursivointi lisätty/FK.)

ja Jespersen (1965 s. 208—209),²¹ jotka molemmat toteavat juuri tämän inkongruenssipyrkimyksen olevan hyvin yleinen kielissä, joissa muuten on hyvinkin erilaiset verbikongruenssisuhteet.

Toinen verbien lukukongruenssia koskeva ongelma, johon tässä haluan lyhyesti puuttua, on silloin tällöin havaittava liikakongruenssi. Normien mukaisessa yleiskielessä kongruenssin laukaisee eri lauseenjäsenistä vain mon. nom:n muotoinen subjekti, erityisesti silloin kun se edeltää verbiä (vrt. Breckenridge & Hakulinen 1976), vähemmän hanakasti silloin kun se on verbin perässä. Mutta joskus esiintyy myös kirjakielessä muunkinlaista verbin lukukongruenssia, erityisesti sellaista, missä alkuun siirretty eli topikaalistettu lauseenjäsen laukaisee virallisten normien kannalta epäkieliopillisen lukukongruenssin. Alla olevat esimerkit on poimittu eri sanomalehdistä, ellei toisin mainita.

Hyvin tavallista on, että passiivilauseen topikaalistettu objekti laukaisee verbikongruenssin (vrt. myös Kangasmaa-Minn 1975 s. 47, jonka mukaan tällaisia tapauksia esiintyy ylioppilaskirjoituksissakin).²²

Kaikki frakit olivat vuokrattu.

Vaikeat ongelmat ovat neuvoteltava selviksi.

Teltat ovat pyhitetty vain viestinviejille.

Varat ovat julistettu tutkijoille haettavaksi.

Urheiluneuvostot ovat koottu mainitulla tavalla. (TV:n urheiluselostus)

Nämä ovat teoksia, jotka ovat julkaistu. (apulaisprofessorin puhekieltä)

Paperit ovat hankittava ensin. (professorin puhekieltä)

Monet näistä perinnöllisistä sairauksista ovat ensi kertaa kuvattu Suomessa. (TV-ohjelma)

Kaikki esimerkit sisältävät *olla*-verbin; vain korpustutkimukset voisivat paljastaa, esiintyykö tällaista käyttöä muittenkin predikaattiverbien ohessa. Joskus esiintyy jopa väärää regressiivistäkin lukukongruenssia. Osin tällaisissa ja ehkä yllä mainituissakin tapauksissa lienee kyse hyperkorrektisuudesta.

Sinä ovatkin miesten ajat mainittu. (TV-urheilu)

Myös omistusrakenteen topikaalistettu subjekti saattaa joskus laukaista lukukongruenssin.

²¹ Siteeraan myös Jesperseniä: »There seems to be a strong tendency everywhere to use the singular form of the verb instead of the plural (rather than inversely) when the verb precedes the subject; the reason may often be that the speaker has not made up his mind what words are to follow.» (Jespersen 1965 s. 208—209, kursivointi lisätty/FK.)

²² Kangasmaa-Minnin (1975 s. 47) mukaan tässä on kyseessä persoonallisen passiivin tunkeutuminen suomen kieleen. Vaihtoehdoton ja implikaatioiltaan vähemmän kauaskantoinen tulkinta on se (Breckenridge & Hakulinen 1976), että verbien lukukongruenssisääntö pyrkii soveltumaan direktionaalisesti.

*Hinauskoukut o v a t Civicissä sekä edessä että takana.
Kukat heillä o l i v a t mukana jo tullessaan.
Suurimmat yllätysmahdollisuudet l i e n e v ä t Hongkongilla, joka Kauko-idän
mestaruuskilpailuissa voitti niukasti Australian.
Vahvimmat mahdollisuudet tuon historiallisen tempun tekemiseen o v a t neu-
vostoliittolaisella Valeri Borzovilla.*

On jopa löytynyt yksi sellainenkin esimerkki, jossa tavallisen transitiivilauseen topikaalistettu objekti on johtanut verbikongruenssiin.

Palkinnot jakavat Kansainvälisen sotuliiton puheenjohtaja Thomas Keller.

Tällaiset kongruenssilipsahdukset todistavat, että verbien lukukongruenssisääntö on direktionaalinen. Normaalisti säännön laukaisee alkuasemainen subjekti (*Pojat juoksevat*), joskus sen laukaisee jokin topikaalistettu ei-subjekti (*Frakit olivat vuokrattu; Paperit ovat hankittava*) ja joskus se toisaalta vuotaa eli jää soveltamatta kun mon. nom:ssa oleva subjekti on jälkiasemainen (*Nyt seuraa uutiset*). Lisäksi on otettava huomioon hyperkorrektisuuden vaikutus (*Siinä ovat miesten ajat mainittu*).

Miksei kongruenssin heikkenemistä pysty toteamaan myös nominien regressiivisessä luku- ja sijakongruenssissa, esim. **iso auto + i + ssa* pro *iso + I + SSA auto + I + SSA*? Ehkä siksi, että attribuutikongruenssin normaali-suunta on regressiivinen — sääntö on fiksoitunut tähän suuntaan (tällöin ei hyväksytä sitä varhemman transformaattiosyntaksin oletusta, että pintarakenteen adjektiiviattribuutit johdettaisiin syvärakenteen predikatiiviasemaisista adjektiiveista, vrt. myös Levi 1973). Vuotavassa lukukongruenssissa sen sijaan (tyyppi *Nyt seuraa uutiset*) on kyse jälkiasemaisesta kongruenssinlaukaisimesta, joka remaattisuutensa vuoksi on siirretty loppuun (vrt. esimerkkejä s. 372).

K-järjestelmien redusoitumisesta

Selviä redusoitumisia eli heikkenemispyrkimyksiä esiintyy puhekielen vapaammassa rekistereissä ainakin nominien possessiivikongruenssissa sekä verbien persoona- ja lukukongruenssissa (vastedes puhun yksinkertaisuuden vuoksi molemmista viimeksi mainituista persoonakongruenssina). Reduktiot ovat tietenkin sidoksissa moniin sosiaalisiin ja alueellisiin sekä tilanteisiin ja ikään liittyviin rajoituksiin ja erikoisuuksiin. Redusoituneita muotoja esiintyy koko possessiivijärjestelmässä ja verbinmuodoista erikoisesti monikon 1. ja 3. persoonassa.

REDUSOITUNUT MUOTO

mun kirja
mei(d)än kirja
sun kirja

ne tulee
*me sanotaan*²³
mennään

YLEISKIELEN NORMIEN MUKAINEN MUOTO

MINUN kirja+NI
MEIDÄN kirja+MME
SINUN kirja+SI

HE tule+VAT
ME sano+MME
menkäämme

Paunosen & Mielikäisen & Suojasen (1976 s. 51) mukaan²⁴ Turun kaupungin puhekielen redusoituneiden omistusmuotojen osuus kaikista omistusliitteisistä muodoista on karkeasti 1/3. Noin 2/3 omistusliitteistä olisi siis vielä säilynyt tässä suomen kielen paikallismuunnoksessa. Monikon 3. persoonassa sen sijaan predikaatin inkongruenssin osuus on jo niinkin huomattava kuin lähes 90 % (Paunonen & Mielikäinen & Suojanen 1976 s. 53, alustava tulos). Monissa vanhoissa alueellisissa murteissakin predikaatin inkongruenssi on samaa luokkaa (G. Karlsson 1966 s. 18—21).

Onko sattuma, että suomen vahvoista lajeista juuri possessiivi- ja persoonakongruenssi osoittavat samankaltaisia heikkenemisyhtymyksiä? Ehkä ei. Näillä kahdella on nimittäin useita yhteisiä ominaisuuksia, jotka sitovat juuri niitä yhteen ja toisaalta erottavat ne muista vahvoista k-järjestelmistä, nominiin sija- ja lukukongruenssista.

Ensinnäkin sekä possessiivi- että persoonakongruenssilla on suppea syntaktinen vaikutusala, ts. kongruoivat päätteet liittyvät vain yhteen konstituenttiin. Vrt.

MINUN sininen auto+NI — **MINUN sinise*+NI *auto*+NI
MINÄ ole+N *nukkunut* — **MINÄ ole*+N *nukku*+*NEE*+N

Toiseksi juuri nämä kaksi järjestelmää ovat referentiaalisesti samankaltaisia, ts. toistoreferenssin ilmentymiä.

Kolmanneksi näiden kongruenssien laukaisimet (esim. *minun*, *minä*; *teidän*, *te*) ovat fonologiselta rakenteeltaan erilaisia kuin kongruoivat morfeemit (esim. *-ni*, *-n*; *-nne*, *-tte*). Puhtaasti muodolliselta kannalta voimme näin jakaa vahvat kongruenssit kahteen ryhmään, sanokaamme »identtiseen

²³ Voidaan aiheellisesti kysyä, onko tässä tapauksessa todella kyse heikkenemisestä. Onhan passiivin pääteaines segmenttaalisesti jopa pitempi kuin alkuperäinen pääte *-nne*. Semanttisesti heikkenemistulkinta on kuitenkin perusteltavissa sikäli, että referenssiltään spesifinen mon. 1. persoona selvästi vesittyy, kun se korvautuu passiivin semanttisesti ei-spesifisellä pääteaineksella.

²⁴ Kyseessä on Suomen Akatemian rahoittaman nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimushankkeen esitutkimusraportti.

kongruenssiin» ja »epäidenttiseen kongruenssiin». Vrt.

IDENTTINEN KONGRUENSSI	EPÄIDENTTINEN KONGRUENSSI
<i>iso + T auto + T</i>	<i>MINUN kirja + NI</i>
<i>iso + I + SSA auto + I + SSA</i>	<i>HÄNEN kirja + NSA</i>
<i>iso + J + EN auto + J + EN</i>	<i>HE nukku + VAT</i>
<i>iso + ON auto + ON²⁵</i>	<i>MINÄ nuku + N</i>

Neljänneksi possessiivi- ja persoonakongruenssissa on se morfotaktinen yhtäläisyys, että kongruoivat morfeemit sijaitsevat etäällä kannasta (vrt. F. Karlsson 1977). Näiden morfeemien ja kannan välillä on nimittäin ainakin kolme muuta morfeemiluokkaa: nomineissa johdin, luku ja sija, verbeissä taas johdin, passiivi ja tempus/modus.

Täten voidaan esittää seuraavanlainen yleistys: morfotaktisesti etäiset morfeemiluokat heikkenevät kongruenssiominaisuuksiltaan. Tällöin käykin ymmärrettäväksi, miksi juuri nämä k-lajit heikkenevät eivätkä nominien luku- ja sijakongruenssi.²⁶ Yleensä tähän redusoitumispyrkimykset koskevat sanan loppuasemia.

Verbien persoona- ja lukukongruenssin (lyhyesti: persoonakongruenssin) heikkenemiseen liittyy joukko erityisongelmia, joita tarkastelen seuraavassa jaksossa.

Persoonakongruenssin redusoitumisesta

Verbien persoonapäätteiden katsotaan tavallisesti muodostavan 2×3-järjestelmän seuraavaan tapaan.

	YKSIKKÖ	MONIKKO
1. PERSOONA	-n	-mme
2. PERSOONA	-t	-tte
3. PERSOONA	-V, Ø ⁹	-vat ~ -vät

²⁵ Identtisessäkin kongruenssissa voi tietenkin olla allomorfisia eroja kuten *tä + SSA talo + SSA* ja *tä + HÄN auto + ON*. Ero identtisen ja epäidenttisen kongruenssin välillä ei siten ole jyrkkä.

²⁶ Todettakoon tässä yhteydessä, että virossa attribuutin sijakongruenssi on vajaavaisempi kuin suomessa ainakin sikäli, ettei sitä esiinny kaikissa sijoissa (ei terminatiivissa, essiivissä, abessiivissa eikä komitatiivissa, vrt. yks. term. *punas e maja + ni* ja mon. *punas + TE maja + DE + ni*; monikkotapauksessa attribuutti kongruoi vain luvussa). Viron puhekielessä mm. allatiivikin saattaa olla inkongruentti attribuutiasemassa, vrt. *puna + se maja + le* ja *punas + TE maja + DE + le* (taaskin vain luku kongruoi monikossa; tästä on minulle huomauttanut Hannu Remes). Suomen attribuutti sen sijaan ei (vielä?) osoittane taipumuksia sijan eikä luvunkaan inkongruenssiin. Eräässä toisessa tapauksessa suomen sijakongruenssi tuntuu päinvastoin voittavan hiukan alaa, nimittäin partisiippiarakenteissa. Kun sanotaan esim. *Näin pöydällä oleva + N persika + N* pro *Näin pöydällä olevan persikka*, ei liene täysin mahdotonta ajatella, että partisiipin genetiivi kongruenssinomaisesti tarttuu subjektiosaan. Genetiivin yleistyminen tässä ja partisiippiarakenteen predikatiivissakin vaikuttavat kuitenkin ensisijaisesti monet muutkin tekijät, vrt. T. Itkonen (1976, erityisesti s. 67–77).

Miten passiivi olisi suhteutettava tähän perusjärjestelmään? Morfotaktisesti passiivin vanhastaan persoonaksi analysoitu päätte -*Vn* on persoonapäätteiden paikalla sanan positiorakenteessa, ts. tempusten ja modusten perässä sekä ennen liitepartikkeleita, vrt. *tuliNhan, tulisiNhan; tultiINhan, tultaisiINhan*. Tämä seikka merkityspiirteiden yhtäläisyyksiin liittyneenä lienee perinteisen tulkinnan pohjana. Mutta m i n k ä persoonan ja m i n k ä luvun päätte passiivin persoonapäätte on?

On esitetty, että passiivi kuuluisi samaan morfeemiin kuin päätte -*V*, ts. olisi yksikön 3. persoonan morfeemin yksi allomorfi (Harms 1964 s. 291). Aidosta 3. persoonasta ei passiivissa kuitenkaan ole kyse, minkä osoittaa lauseen (1) epäkieliopillisuus.

- (1) **Täällä pidätetään hengitystään.*
- (2) *Täällä pidätetään hengitystä.*
- (3) *Jos pidättää hengityksensä ...*

Lause (1) on epäkieliopillinen, koska 3. persoonan possessiivisuffiksi ilmeisesti ei voi viitata samaan henkilöön tai henkilöjoukkoon kuin passiivisen predikaatin persoonamorfeemi (A. Hakulinen 1974 s. 85; ks. myös Sadeniemi 1951 s. 97). Geneerinen lause (3) sen sijaan sallii viittauksen 3. persoonan omistusliitteestä geneeriseen nollasubjektiin.

Passiivin suhde lukuun ei sekään ole ongelmaton, mikä käy ilmi seuraavasta ristiriidasta.

- (4) *Oltakoon mitä mieltä tahansa.*
- (5) **Oltakoot mitä mieltä tahansa.*
- (6) *Ollaan iloisia.*
- (7) **Ollaan iloista ~ iloinen.*

Imperatiivissa passiivi käyttäytyy yksiköllisesti (4) ja monikollinen imperatiivimuoto (5) on epäkieliopillinen, mutta passiiviseen verbiin liittyvän predikaatiivin lukusuhteet taas ovat päinvastoin. Monikollinen predikaatiivi (6) on pakollinen ja yksiköllinen (7) epäkieliopillinen.

Passiivi ei siis muodollisesti ole kolmaspersoonainen sen paremmin kuin luvultaan selvästi yksiköllinen tai monikollinenkaan.²⁷ Tuntuu perustellulta yhtyä Tuomikosken (1971a s. 149) ehdotukseen: passiivi on omanlaisensa n e l j ä s p e r s o o n a. Näin ollen saisimme seuraavan, luvun osalta osittain vajaan 2×4-kuvan suomen persoonajärjestelmästä.²⁸

²⁷ Tätä muodollista indifferenssiä vastaa tietenkin semanttinen väljyys. Passiivi on epämääräis- ja henkilötekijäinen (Tuomikoski 1971a s. 151), tekijöiden luku jää määrittämättä. Vrt. myös Sadeniemi (1951 s. 97).

²⁸ Samoilla linjoilla on Ikolan (1976a s. 56—58) verbien taivutuskaava.

	YKSIKKÖ	MONIKKO
1. PERSOONA	- <i>n</i>	- <i>mme</i>
2. PERSOONA	- <i>t</i>	- <i>tte</i>
3. PERSOONA	- <i>V</i> , Ø	- <i>vat</i> ~ - <i>vät</i>
4. PERSOONA	- <i>Vn</i>	

Nyt vasta on mahdollista siirtyä käsittelemään persoonakongruenssin redu-soitumisilmiöitä, joita ovat ainakin seuraavat.

1) Yksikön 3. persoona siirtyy nykypuhekielen tietyissä rekistereissä mon. 3. persoonan tilalle, esim. *HE tule + VAT* → *ne tulee* (vrt. *hän tulee*). Ks. tästä myös Nirvi (1947 s. 24).

2) Passiivi, 4. persoona, siirtyy samantyyppisin ehdoin mon. 1. persoonan tilalle, esim. *menkäämme* → *mennään* ja *ME mene + MME* → *me mennään*. Imperatiivissa tämä tendenssi on vanhaa perua (Nirvi 1947 s. 39–40), ja imp.-tyyppi *mennään* on saattanut toimia mallina muille siirtymille.²⁹

3) Yksikön 3. persoona siirtyy mon. 2. persoonan tilalle tietyissä puhekielissä kysymyksissä, esim. *tuletteko* → *tule(e)ks te*, vrt. *tule(e)ks hän*.

4) Yksikön 3. persoona siirtyy yks. ja mon. 2. persoonan tilalle tietyissä imperatiiveissa ja (kansanomaisissa) kohteliaisuuskoodiin kuuluvissa kiertoilmauksissa, esim. *anna olla* tai *antakaa olla* → *antaa olla* ja *olkaa hyvä ja istukaa* → *hän on hyvä ja istuu*.

5) Yksikön 3. persoona saattaa korvata kaikki muut persoonat kieltävissä vastauksissa, esim.

— *Ovatko he syöneet?*
— *Eivät.* → *E i.*

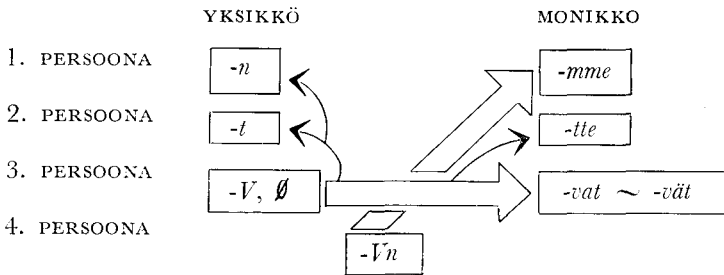
— *Oletteko syöneet?*
— *Emme.* → *E i.*

Samaan tapaan kuin yllä käsitellyissä viidessä tapauksessa tietyt 3. persoonan possessiivisuffiksiin sisältävät adverbikin ovat levinneet myös muihin persooniin, esim. *ainoastaan*, *kokonaan*, *mielellään*, *tahallaan*, *tosissaan* (Ojajärvi 1945 s. 350). Useissa tähän kuuluvissa adverbeissa 3. persoonan possessiivisuffiksi on kivettyntynyt ja leksikaalistunut, esim. *ainoastaan* ja *kokonaan*, vrt. **ainoastani*, **kokonasi*. Toisissa taas possessiivisuffiksi saattaa vielä kongruoida subjektin kanssa (1) mutta kuitenkin niin, että 3. persoona dominoi (2). Muu kuin 3. persoonan possessiivi ei sen sijaan siirry pois normaalista persoonakontekstistaan, vrt. (3) ja (4).

²⁹ Melko yleistä muissa itämerensuomalaisissa kielissä ja tietyissä suomen murteissakin on passiivin siirtyminen myös mon. 3. persoonan tilalle, vrt. Nirvi (1947 s. 5–24, erityisesti s. 19–24).

- (1) *Lähden mielelläni tanssimaan.*
 (2) *Lähden mielellään tanssimaan.*
 (3) **Tyyne Nyrkiö lähtee mielelläni tanssimaan.*
 (4) *Tyyne Nyrkiö lähtee mielellään tanssimaan.*

Verbikongruenssin redusoitumistendensseistä saadaan näin sellainen kuva, että erityisesti yksikön 3. persoonana (vähemmässä määrin passiivi) on ekspansio-keskus. Yks. 3. persoonan morfeemi pyrkii leviämään muihin persooniin, jolloin koko persoonakongruenssijärjestelmä tasoittuu. Voidaan rakentaa seuraava malli redusoitumistendensseistä; dynaamisten nuolien paksuus kuvastaa summittaisesti kulloisenkin vaikutuksen tärkeyttä ja yleisyyttä.

Mikä on näiden ilmiöiden kausaalitausta, miksi juuri yks. 3. persoonana on ekspansiovisin eikä esim. mon. 2. persoonana? Vastaus tähän kysymykseen on ilmeinen tunnusmerkkisyyden teorian näkökulmasta (vrt. erityisesti Jakobson 1966). Suomen kaltaisessa persoonajärjestelmässä yks. 3. persoonana on tunnusmerkitön, systeemin peruspilari. Ensinnäkin tämän persoonan referenssi on paljon väljempi kuin muiden persoonien — onhan 1. ja 2. persoonan referenssi aina sidoksissa kulloiseenkin puheaktiin ja sen osanottajiin. Edelleen yks. 3. persoonana on vähemmän tunnusmerkkinen kuin monikon 3. persoonana juuri referentiaalistien ominaisuuksiensa takia: aivan ilmeisesti on yksinkertaisempaa ja perustavampaa puhua yhdestä esineestä tms. kuin useista. Vielä on otettava huomioon, että yks. 3. persoonana muodollisestikin on segmentaalisesti kevyempi kuin muut persoonapäätteet.³⁰

Se, että yks. 3. persoonana on suomen peruspersonana, käy vihdoinkin ilmi siitäkin syntaktisesta seikasta, että tämä on se muoto, jossa predikaatti on, ellei jokin toinen syntaktinen tai semanttinen piirre muuta vaadi. Onhan suomessa useita rakenteita, joihin predikaatit ovat lukkiutuneet tähän muotoon.

³⁰ Yks. 3. persoonan päätteet koostuvat pelkästään vokaalista (joka lisäksi fonotaktisista syistä usein jää pois, esim. *hän juo*). Muiden persoonien päätteet sisältävät ainakin yhden konsonantifoneemin. Tunnusmerkkisyysuhteiden kannalta on merkille pantavaa, että monikon päätteet systemaattisesti ovat monisegmenttisempiä eli raskeampia kuin yksikön päätteet.

GENEERINEN LAUSE	<i>Jos juoksee lujaa, hengästyy.</i>
METEOROLOGINEN VERBI	<i>Sataa.</i>
FYSIOLOGINEN VERBI	<i>Tyynä harmittaa.</i>
LAUSESUBJEKTI	<i>Näyttää siltä, että . . .</i>
NESESSIIVISET VERBIT	<i>Minun täytyy lopettaa.</i>

Yks. 3. persoonan primaarisuus heijastuu myös kielen omaksumiseen. Leiwon (1977) tulosten mukaan kielenkehitykseltään viivästyneiden suomenkielisten lasten yleisimmät persoonakongruenssivirheet ovat juuri yks. 3. persoonan päätteen substituoinen muitten päätteitten tilalle.

Kongruenssin funktioista

Otto Jesperseniltä (esim. 1933 s. 334 ja id. 1965 s. 207) on peräisin se käsitys, että k-järjestelmillä ei olisi mitään keskeisiä funktioita ja että luonnollisten kielten kongruenssisäännöt olisivat liikanaisia ja tarpeettomia. Kieltämättä tilanne voikin näyttää tällaiselta, jos kongruenssin funktioita lähdetään tarkastelemaan yleisen informaatioteorian tai jostain muusta vastaavasta näkökulmasta. Kategorian moninkertainen pintasignaloiminen kasvattaa tietenkin sanoman redundanssia, ja käsitys kongruenssista pelkkänä redundanttina pintapiirteenä on saanut jonkin verran jalansijaa meikäläisessäkin lingvisti-ässä kirjallisuudessa (esim. Siro 1964 s. 70, L. Hakulinen 1968 s. 444—453, erityisesti s. 448, ja Tuomikoski 1971b s. 276).

Informaatioteoreettisesti olisi todella eräässä tarkoin määritettävässä mielessä »taloudellisempaa» ja »yksinkertaisempaa», jos sanottaisiin esim. (1) pikemminkin kuin (2).

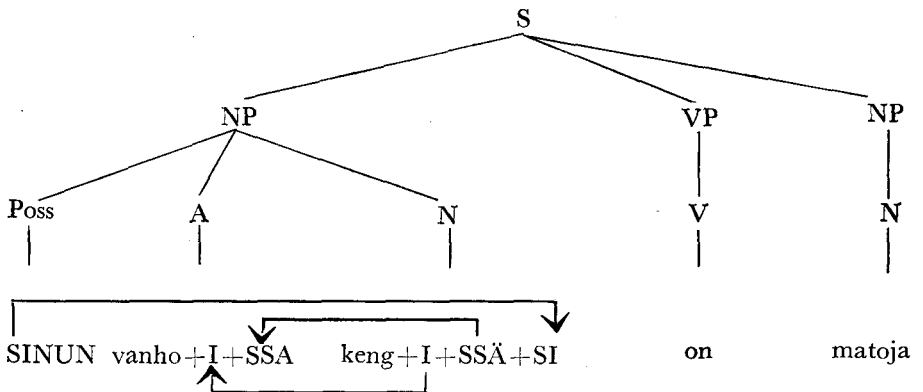
- (1) **Minun uusi kengät on sängyn alla.*
 (2) *MINUN uude + T kenkä + NI o + VAT sängyn alla.*

Voisi arvailla, että (1):n tyyppinen mahdollisimman toisteton lause olisi puhujalle helpompi tuottaa kuin (2):n tyyppinen runsaasti kongruenssia sisältävä lause. Puhujalta kulunee vähemmän »artikulaatioenergiaa» tms. lauseen (1) kuin lauseen (2) tuottamiseen.

Mutta viestintä onkin kahden- tai monenkeskistä toimintaa, jossa kuulijan osuus on yhtä tärkeä kuin puhujan. Yksi kongruenssin funktioista onkin nähtävä juuri tässä valossa: k-ilmiot lisäävät sanoman redundanssia, ja tämä redundanssi voi antaa kuulijalle hyvin tärkeitä apuvihjeitä, kun hän (usein vähemmän ihanteellisissa oloissa) purkaa lähetettyä sanomaa. Kongruenssilla on toisin sanoen keskeinen kommunikatiivinen funktio: se palvelee kuulijan tunnistamisstrategiaa. Mitä enemmän redundanssia sanoma sisältää, sitä vähemmän altis se on ulkopuolisten häiriöiden inter-

feroivalle vaikutukselle ja sitä helpommaksi sen tunnistaminen käy kuulijalle. Viestinnän voisi nähdä puhujan ja kuulijan köydenvetona, missä osallistujat vetävät eri suuntiin. Puhujan luontainen pyrkimys on »energiankulutuksen minimointi»,³¹ kuulijan perustarpeita taas »kohtuullinen (muttei liiallinen!) määrä redundanssia». ³² Toimiva viestintä perustuu näiden kahden vastakkaisen pyrkimyksen kompromissiin.

Kongruenssijärjestelmien toinen tärkeä funktio on luoda lauseensisäistä syntaktista koheesiota. Erityisen tärkeitä tässä suhteessa ovat nominaalilausekkeen kongruenssikeinot. Suomen luku- ja sijakongruenssi antavat NP:lle sisäisen selkärangan sitomalla yhteen pääsanana ja attribuutit ilmi-merkitsimin, ja possessiivikongruenssi »varmistaa» vielä NP:n äärilaidat. Näin k-järjestelmät tekevät NP:stä lauseessa selvästi erottuvan, kohesiivisen kategorian. Tämä käy selvästi ilmi esim. seuraavan puukuvaimen adverbialista.³³

NP:n rakenteellisen homogeenisuuden kanssa korreloi tietenkin sen semanttinen homogeenisuus; modifioivat attribuutit liittyvät ilmeisen läheisellä tavalla pääsanansa tarkoitteeseen.

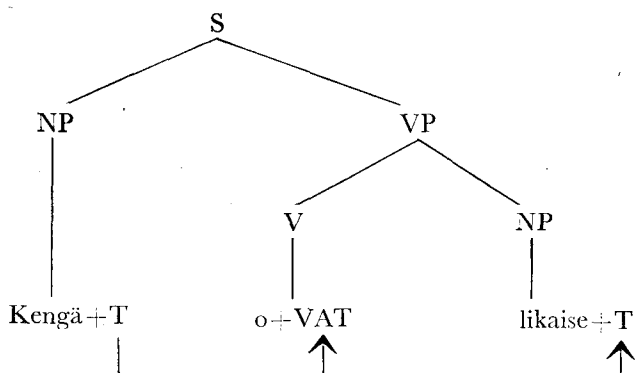
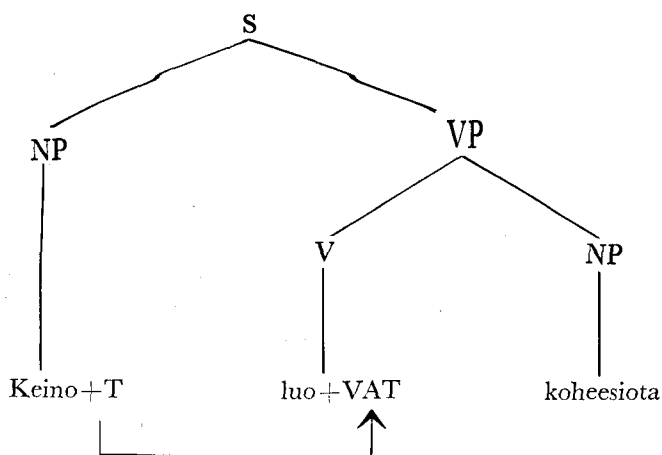
NP:n k-keinot luovat koheesiota lauseketasolla. Verbien persoona- ja

³¹ Kun lähdetään esimään funktionaalisia perusteluja transformaatioäännöille, poistot olisi ilmeisesti suhteutettava tähän puhujan toimintaa säätelevään tendenssiin. Poistotransformaatiot voitaisiin näin nähdä syntaktisina reduktioina, ts. syntaksin vastineiksi semmoisille foneettisille reduktioille kuin segmenttien heittyminen ja vokaalien neutraalistuminen.

³² Vastaavaan tapaan kuin edellisessä alaviitteessä voisi katsoa, että lisäystransformaatioiden funktionaalinen perustelu on kuulijalle tarpeellisen redundanssin kasvattaminen. Tulkitaanhan k-ilmiot transformaatiokieliopissa yleensä lisäystransformaatioiksi, vrt. esim. Jacobs & Rosenbaum (1968 s. 130—135).

³³ Puissa en ota huomioon sanojen sisäistä konstituenttirakennetta. Vrt. Tuomikoski (1971b s. 273 alav. 11 ja id. 1973 s. 203).

lukukongruenssin ja predikatiivin lukukongruenssin taas voidaan katsoa luovan koheesiota lausetasolla.

Kongruenssin keskeisin kohesiivinen tehtävä on kuitenkin NP:n identiteetin määrittäminen.

Kolmanneksi kongruenssilla saattaa joskus olla *distinktiivinen* funktio; tällöin kongruenssi ei tietenkään enää ole pelkkä saattoilmiö. Näin on etenkin eräissä verbien lukukongruenssitapauksissa.

a) Milloin monikon *-t* ei fonologis-morfologisista syistä esiinny subjektissa ennen possessiivisuffiksia (vrt. Wiik 1967 s. 47), vain predikaatin monikollisuus osoittaa subjektin monikolliseksi. (1, 2) alla muodostavat tietenkin syntaktisen minimiparin.

- (1) *Autoni o+VAT pihalla.* ('mina bilar')
 (2) *Autoni on pihalla.* ('min bil')

b) Milloin sana *kaikki* toimii subjektina, predikaatin monikollisuus osoittaa referentiaalisesti kongruoiden subjektin tarkoitteen monikolliseksi.

- (3) *Kaikki mene + VÄT nukkumaan.* ('alla')
 (4) *Kaikki mene + E huonosti.* ('allt')

c) Lukusanassubjektin ohessa mon. 3. persoonan predikaattiverbi saattaa eräissä tapauksissa osoittaa subjektin tarkoitteen tunnetuksi.

- (5) *Kaksi karannutta vankia o + VAT joutu + NEE + T kiinni.*
 ('de två förrymda fångarna')
 (6) *Kaksi karannutta vankia ON joutu + NUT kiinni.*
 ('två förrymda fångar')

d) Edelleen on muutamia tapauksia, joissa attribuutin lukukongruenssi tuntuu (melko) distinktiiviseltä, esim. *viimeiset kaksi vuotta — kaksi viimeistä vuotta* ja *entisille kahdelle johtajalle — kahdelle entiselle johtajalle* (G. Karlsson 1971 s. 65—68). Kongruenssi ei kuitenkaan näissä tapauksissa ole ainut varteenotettava tekijä, tärkeitä tällaisissa lausekkeissa ovat myös sanajärjestys ja kvanttorin vaikutusala.

Kokoavasti voidaan todeta, että k-lajien distinktiiviset tehtävät eivät ole kovin keskeisiä. Kaikki käsitellyt osajärjestelmät ovat marginaalisia ja niiden funktionaalinen kuormitus on melko vähäinen todellisessa kielenkäytössä (ja lisäksi on ainakin puhekielessä usein horjuntaa kongruenssin ja kongruoimattomuuden välillä, etenkin verbien lukukongruenssissa).

Redundanssin ja syntaktisen koheesion luomisen sekä distinktiivisten tehtäviensä lisäksi kongruenssilla on neljäskin funktio. Verbien persoona- ja lukukongruenssi nimittäin *tunnistavat subjektin*. Tämä funktio liittyy kuitenkin niin läheisesti sanajärjestykseen ja sijanmerkintään, että sitä on syytä tarkastella suhteessa näihin syntaktisiin keinoihin.

Verbikongruenssi, sijanmerkintä ja sanajärjestys

Kongruenssin funktioita ei tietenkään pidä tarkastella atomistisesti, erillään kielen muista syntaktisista keinoista. Päinvastoin kongruenssi, sijanmerkintä sekä sanajärjestys muodostavat syntaktisen kentän, jonka osatekijät ovat riippuvaisia toisistaan eli ovat tietyssä keskinäisessä *interaktiossa*. Vanhastaanhan on tähdennetty esim. sitä, että sanajärjestyksen ja sijanmerkinnän välillä vallitsee negatiivinen korrelaatio. Runsassijaisissa kielissä sanajärjestys on vapaampi kuin vähäsijaisissa kielissä (esim. Jespersen 1891 s. 49).

Rajoitun käsittelemään yhtä keskeistä interaktio-ongelmaa: miten mainitut kolme syntaktista keinoa yhdessä toimivat yksinkertaisten aktiivisten transitiivilauseiden yksiköllisen subjektin ja yksiköllisen objektin erottimina? Yritän myös luoda hieman typologista taustaa suomen kielen suhteille.

Ensinnäkin voi todeta, että 1. tai 2. persoonassa predikaattiverbi aina

osoittaa lauseen subjektin (Hakulinen & Karlsson 1975 s. 347) siitä riippumatta, missä kohden lausetta pronominisubjekti on (vrt. myös Leino 1972 s. 114—115 ja Ikola 1973 s. 67).

- (1) (SINÄ) *näi* + *T* *kai tuon miehen.*
- (2) (MINÄ) *halua* + *N* *olutta.*
- (3) *Olutta halua* + *N* *MINÄ!*
- (4) **Olutta haluaa minä!*
- (5) *Sinut (MINÄ) kyllä tunne* + *N.*

Tällaisissa tapauksissa tuskin on syytä olla katsomatta kongruenssin laukaisevaa pronominia subjektiksi; ongelmallisempia ovat semmoiset identiteettipredikaatiivilliset tapaukset kuin *Tuo henkilö on Aune* (vrt. Ikola 1973).

Mutta niissä hyvin yleisissä (kaikkein yleisimmissä?) lauseissa, joissa sekä subjekti että objekti ovat yks. 3. persoonassa, pelkkä verbikongruenssi ei enää riitä erottamaan objektia subjektista.³⁴ Keino, johon suomen tapaisessa akkusatiivikielessä turvaudutaan, on tietenkin objektin sijanmerkintä. Akkusatiivin *-n* ja *-t* ilmoittavat »tämä NP toimii objektina».

- (6) *Kalle näki Ville* + *n.*
- (7) *Kalle näki minu* + *t.*

Tarkasti ottaen akkusatiivin päätte on tarpeeton 1. ja 2. persoonan subjektin ohessa, joitten subjektisuus ilmenee suoraan verbikongruenssista. Mutta ei tietenkään ole yllättävää, että päätteellinen akkusatiivi paitsi erotustarpeen edellyttämässä tapauksessa (6) esiintyykin yleistäen kaikkien persoonien subjektien ohessa (esim. 8, 9).

- (8) (MINÄ) *näi* + *N* *Ville* + *n.*
- (9) *Näi* + *T* + *kö* (SINÄ) *Ville* + *n?*

-t-akkusatiivin jakauma on laajempi kuin *-n*-akkusatiivin; esiintyyhän se myös passiivissa, yksipersonaisten verbien ohessa jne. (Hakulinen & Karlsson 1975). Akkusatiivin *-t* poimii aina objektin. Tästä seuraa epäsuorasti, että lauseissa tyyppiä (10) subjekti ja objekti on erotettu toisistaan kolmella tavalla.

- (10) *MINÄ näi* + *N* *Ville* + *n.*

³⁴ Vastaavissa monikollisissa tapauksissa ei ole suffiksaalisia erottimia ollenkaan, vrt. *Suomalaiset voittivat ruotsalaiset* ja *Opettajat hyväksyivät kaikki oppilaat*. Yleensä sanajärjestys disambiguoii tällaiset tapaukset subj. + pred. + obj. -tulkinnan hyväksi (T. Itkonen 1975 s. 41—42). Toisaalta pragmaattiset tulkintatekijät saattavat joskus mahdollistaa objektialkuisenkin tulkinnan; Suomen Uutisista on esim. löytynyt otsikko *Puutarhamarjat veivät lehmät*. Pragmaattisista syistä on tietenkin mahdotonta, että *puutarhamarjat* toimisi *viedä*-verbin agenttiivisena subjektina, ja siksi objektialkuinen tulkinta käykin mahdolliseksi, erityisesti kun loppu-NP sitten sopiikin kyseisen verbin agenttisubjektiksi.

Nominatiivimuoto on ensimmäinen vihje pronominin subjektisuudesta (myönteisen transitiivilauseen persoonapronomiinobjektiin liittyy aina *-t!*). Subjektin poimii toistamiseen verbin persoonapäätte *-n*, ja objektin poimii vihdoin päätteellisen akkusatiivin *-n*. Sijanmerkinnän ja kongruenssin tehokkaan lauseenjäseniä erottelevan käytön vuoksi on luonnollista, että suomen sanajärjestys vapautuu mm. temaattiseen käyttöön (ks. Sköld 1970 s. 59—60 ja A. Hakulinen 1976 s. 102—137), esim. objektin topikaalistamiseen.

*Oiva Lehti katosi viikko sitten. H ä n e t löysi yhteysalus Kumlinge.
Sos.dem. ryhmä ilmoitti jo joulukuun alussa, että s i t ä ei sido budjettiin merkitty
tariffikorotus.*

Vaikkapa ruotsissa, englannissa ja ranskassa objektinomineja ei systemaattisesti eroteta subjektinomineista kongruenssin tai sijanmerkinnän avulla, ja siksi sanajärjestys onkin näissä kielissä lukkiutuneempi. Verbinetisyys on siten normaalisti NP:n subjektisuuden ja verbinjälkeisyys sen objektisuuden osoitin.

*Kalle såg Ville. ≠ Ville såg Kalle.
Bill saw John. ≠ John saw Bill.
Pierre voyait Jean. ≠ Jean voyait Pierre.*

Objektin sijanmerkinnällä on näissä kielissä paljon rajoittuneempi ala kuin suomessa, koska vain persoonapronomineilla on oma objektimuotonsa, ei varsinaisilla nomineilla (vrt. *jag — mig, I — me, je — me*). Verbikongruenssia taas ruotsissa ei ole ollenkaan, englannissa vain yks. 3. persoonassa (vrt. *HE come +S*) ja ranskassa muutamissa persoonissa (tulkinta riippuu mm. siitä, tarkastellaanko puhekieltä vai kirjakieltä).

Verbikongruenssin, sijanmerkinnän ja sanajärjestyksen syntaktisten erotelufunktioiden suhteita suomen ja ruotsin yksinkertaisissa aktiivisissa transitiivilauseissa voi verrata seuraavalla sivulla esitettävien karkeiden kaavioiden avulla, joissa osastojen koko summittaisesti kuvastaa kulloisenkin keinon erotelutehoa. (Jokaisessa osastossa mainitaan keino ja sen identifioima konstituentti sekä yksi esimerkki.) Objektin päätteellisyydestä tietenkin seuraa, että subjektin merkitsemättä jättämisestä tulee distinktiivinen keino; siksi molempien kielten subjektipronominien sekä suomen subjektinominienkin nollamerkintä on otettu kaaviossa huomioon.

Todettakoon lopuksi, että yllä sanotulla on ilmeisiä liittymäkohtia myös ergatiivisiin sijajärjestelmiin (näistä ks. esim. T. Itkonen 1974, 1975) ja objektikonjugaatiojärjestelmiin. Prototyypinen ergatiivikieli on sijanmerkinnän suhteen prototyypin akkusatiivikielen vastakohta, vaikka molemmissa onkin kyse samasta peruspyrkimyksestä subjektin ja objektin funktionaali-

S U O M I

S I J A : objektipronominit (Kalle näki <i>minu</i> + <i>t</i>)
S I J A : subjektipronominit (<i>Minä</i> näin Kallen)
S I J A : objektinominit (Kalle näki <i>Ville</i> + <i>n</i>)
S I J A : subjektinominit (<i>Kalle</i> näki <i>Ville</i> + <i>n</i>)
VERBIKONGRUENSSI: subjektipronominit (<i>MINÄ</i> näi + <i>N</i> Kallen)
SANAJÄRJESTYS: mon. 3. p. (<i>Pojat</i> näkivät <i>tytöt</i>) (<i>Tytöt</i> näkivät <i>pojat</i>)

R U O T S I

S I J A : objektipronominit (Kalle såg <i>mig</i>)
S I J A : subjektipronominit (<i>Jag</i> såg Kalle)
SANAJÄRJESTYS (<i>Kalle</i> såg <i>Ville</i>) (<i>Ville</i> såg <i>Kalle</i>)

seen erottamiseen. Akkusatiivikielissä tähän päästään objektin sijanmerkinnän avulla, ergatiivikielissä taas s u b j e k t i n sijanmerkinnän (ts. ergatiivin käytön)³⁵ avulla. Ergatiivijärjestelmissähän transitiivilauseen objekti-NP yleensä on päätteetön (esim. Serebrennikov 1976 s. 9–10),³⁶ mikä piirre funktionaalisesti on verrattavissa akkusatiivijärjestelmien subjektin päätteettömyyteen.

Ergatiivikielissä on lisäksi hyvin yleistä, että verbeillä on erikoinen objekti-konjugaatio (Serebrennikov 1976 s. 10–11). Tätä »objektin verbikongruenssia» voi funktion puolesta — ergatiivikielissä yhtä hyvin kuin vaikkapa unkarissa — verrata suomen tapaisten järjestelmien subjektilähtöiseen verbikongruenssiin.

³⁵ Ergatiivin merkitystehtävistä ks. T. Itkonen (1975 s. 45–49).

³⁶ Kuten on myös intransitiivilauseen subjekti-NP.

KIRJALLISUUTTA

- AHLMAN, ERIK 1943. Kielellisten ilmausten sisäisestä syntaktisesta rakenteesta. — Vir. 47 s. 264—276.
- 1950. Syntaksin suhde merkitykseen. Vir. 54 s. 54—59.
- BRECKENRIDGE, JANET & AULI HAKULINEN 1976. Cycle and after. — Ks. Steever & al. 1976, toim., s. 50—68.
- CORUM, CLAUDIA & al. 1973, toim. Papers from the ninth regional meeting, Chicago Linguistic Society. CLS, Chicago, 111.
- DAHLSTEDT, KARL-HAMPUS 1975, toim. The Nordic languages and modern linguistics. — Acta Regiae Societatis Skytteaneae 13. Almqvist & Wicksell, Stockholm.
- ELIASSON, STIG 1975. On the issue of directionality. — Ks. Dahlstedt 1975, toim., s. 421—445.
- ENKVIST, NILS ERIK 1974, toim. Reports on text linguistics: Four papers on text, style and syntax. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi Forskningsinstitut, Nr. 1. Åbo.
- & VILJO KOHONEN 1976, toim. Reports on text linguistics: Approaches to word order. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi Forskningsinstitut, Nr. 8. Åbo.
- FODOR, J. A. & T. G. BEVER & M. F. GARRETT 1974. The psychology of language. McGraw-Hill Book Company, New York.
- FRETHEIM, THORSTEIN 1975. Adjektivkongruens — en rent formell syntaktisk process? — Moniste, Universitetet i Oslo, Lingvistisk institutt.
- GREENBERG, JOSEPH 1963a. Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. — Ks. Greenberg 1963b, toim., s. 73—113.
- 1963b, toim. Universals of language. The MIT Press, Cambridge, Mass.
- GROSSMAN, ROBIN E. & al. 1975, toim. Papers from the parasession on functionalism, Chicago Linguistic Society. CLS, Chicago, 111.
- GROSU, ALEXANDER 1975. A plea for greater caution in proposing functional explanations in linguistics. — Ks. Grossman & al. 1975, toim., s. 170—208.
- HAKULINEN, AULI 1974. Samaviitteiset nominilausekkeet yhdyslauseissa. — Ks. Enkvist 1974, toim., s. 77—93.
- 1976. Suomen kielen generatiivista lauseoppia 2. Reports on text linguistics. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi Forskningsinstitut, Nr. 6. Åbo.
- HAKULINEN, AULI & FRED KARLSSON 1975. Suomen akkusatiivi: funktionaalinen näkökulma. — Vir. 79 s. 339—363.
- HAKULINEN, LAURI 1968. Suomen kielen rakenne ja kehitys. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- HARMS, ROBERT T. 1964. Huomioita suomen numeruksesta. — Vir. 68 s. 289—292.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1976. Problems of basic word order. — Ks. Enkvist & Kohonen 1976, toim., s. 95—106.
- HOCKETT, CHARLES 1958. A course in modern linguistics. MacMillan, New York.
- IKOLA, OSMO 1973. Subjekti vai predikaatiivi? Eräs lauseenjäsennyksen umpikuja. — Memoires de la Société Finno-ougrienne 150 s. 65—74.
- 1976a. Suomen kielioppi ja oikeakielisyysoapas. — Ks. Ikola 1976b, toim., s. 9—221.
- 1976b, toim. Nykysuomen käsikirja. Weilin & Göös, Helsinki.
- ITKONEN, ERKKI 1966. Kieli ja sen tutkimus. — Universitas 4. WSOY, Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1953. Konetta seuraa hoito-ohjeet. — Vir. 57 s. 144.
- 1974. Ergatiivisuutta suomessa I. — Vir. 78 s. 379—398.
- 1975. Ergatiivisuutta suomessa II. — Vir. 79 s. 31—65.
- 1976. Syntaktisten vaikutusyhteyksien luonteesta. — Vir. 80 s. 52—81.
- JACKENDOFF, RAY S. 1972. Semantic interpretation in generative grammar. The MIT Press, Cambridge, Mass.
- JACOBS, R. A. & PETER ROSENBAUM 1968. English transformational grammar. Blaisdell Publishing Company, Waltham, Mass.
- JAKOBSON, ROMAN 1966. Zur Struktur des russischen Verbums. — Ks. Joos 1966, toim., s. 22—30.
- JESPERSEN, OTTO 1891. Studier over engelske kasus. Første række. Inaugural dissertation. Kjøbenhavn.

- 1933. *Language, its nature, development and origin*. George Allen & Co, London.
- 1965. *The philosophy of grammar*. The Norton Library, New York.
- JOOS, MARTIN 1966, toim. *Readings in linguistics*. II. The University of Chicago Press, Chicago, 111.
- KANGASMAA-MINN, EVA päiväämätön. *Lauseanalyysin perusteita*. — Moniste, Turun yliopiston suomen kielen laitos.
- 1975. Kielen mutaatioista. — SJ 17 s. 42—50.
- KARLSSON, FRED 1976a. *Finskans struktur*. LiberLäromedel, Lund.
- 1976b. *Johdatusta yleiseen kielitieteeseen*. Gaudeamus, Helsinki.
- 1977. *Morphotactic structure and word cohesion in Finnish*. — Ks. Jyväskylä Contrastive Studies IV, Dept. of English, University of Jyväskylä, s. 59—74.
- KARLSSON, FRED & JAAKKO LEHTONEN 1977. *Alkukahdennus. Näkökohtia eräistä suomen kielen sandhi-ilmiöistä*. — Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 2. Turku 1977.
- KARLSSON, GÖRAN 1959. Suomen kielen predikaatin numeruksesta kardinaalilukusanan ollessa subjektina. — Vir. 63 s. 356—368.
- 1962. Über den Numerus des finnischen Prädikats in Existentialsätzen mit pluralischem Nominativsubjekt. — SUST 125 s. 195—217.
- 1966. Eräitä tilastollisia tietoja subjektin ja predikaatin numeruskongruenssista suomen murteissa. — SJ 8 s. 17—23.
- 1967. Eräitä huomioita suomen predikaatiivin sijasta ja luvusta. — Vir. 71 s. 268—276.
- 1968. Eräs suomen inkongruenssi-ilmiö. — SUST 145 s. 117—126.
- 1971. Kardinaalilukusanaa edeltävän attribuutin numeruksesta. — SJ 13 s. 52—80.
- KIEFER, FERENC 1970. *Swedish morphology*. Skriptor, Stockholm.
- KIMBALL, JOHN P. 1972, toim. *Syntax and semantics*. Volume 1. Seminar Press, New York.
- KIURU, SILVA 1977. Suomen kielen kieltohakuiset verbit. SKST 335. SKS, Helsinki.
- KLIMA, EDWARD S. 1964. *Negation in English*. — Ks. *The structure of language*, toim. J. A. Fodor & J. J. Katz, Prentice Hall, Englewood Cliffs, s. 246—323.
- LABOV, WILLIAM 1972. *Negative attraction and negative concord in English grammar*. — *Language* 48:4 s. 773—818.
- LAKOFF, GEORGE 1971. *On generative semantics*. — Ks. Steinberg & Jakobovits 1971, toim., s. 232—296.
- LAKOFF, ROBIN 1969. *Some reasons why there can't be any some-any rule*. — *Language* 45:3 s. 608—615.
- LEINO, PENTTI 1972. *Suomen lohkolause, sen rakenne ja lainautuminen*. — *Suomi* 116:4. SKS, Helsinki. (Toistaiseksi julkaisematon.)
- LEIWO, MATTI 1977. *Kielitieteellisiä havaintoja viivästyneestä kielenkehityksestä*. — Väitöskirjan käsikirjoitus, Jyväskylän yliopisto.
- LEVI, JUDITH N. 1973. *Where do all those other adjectives come from?* — Ks. Corum & al. 1973, toim., s. 332—345.
- LINELL, PER 1972. *Remarks on Swedish morphology*. — RUUL 1. Uppsala University, Dept. of Linguistics.
- NIRVI, R. E. 1947. *Passiivimuotojen aktiivistumisesta*. — *Suomi* 20. Helsinki.
- OJAJÄRVI, AULIS 1945. *Kolmannen persoonan omistusliitteen yleistymisestä*. — Vir. 49 s. 347—355.
- PALMER, FRANK 1971. *Grammar*. Penguin Books, Inc., Middlesex.
- PAUNONEN, HEIKKI & AILA MIELIKÄINEN & MATTI SUOJANEN 1976. *Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimushankkeen esitutkimusraportti*. — Moniste.
- PENTTILÄ, AARNI 1963. *Suomen kieloppi*. Toinen painos. WSOY, Porvoo.
- SADENIEMI, MATTI 1942. *Huomioita kielteisistä ja myönteisistä ilmauksista*. — Vir. 46 s. 285—289.
- 1951. *Passiivin persoonasta*. — Vir. 55 s. 97—98.
- SCHWARTZ, ARTHUR 1972. *The VP-constituent of SVO-languages*. — Ks. Kimball 1972, toim., s. 213—236.
- SEREBRENNIKOV, B. A. 1976. *Materialistisesta lähestymistavasta kielen ilmiöihin ja marxilaisen kielitieteen olemuksesta*. — Luentomoniste, Tampereen yli-

- opisto 25.3.1976.
- SIRO, PAAVO 1964. Suomen kielen lauseoppi. Tietosanakirja Oy, Helsinki.
- SKÖLD, TRYGGVE 1970. The object in pre-predicative position in Swedish. — Acta Soc. Ling. Upsalisensis, Nova Series 2:3. Uppsala.
- STEEVER, SANFORD B. & al. 1976, toim. Papers from the parasession on diachronic syntax, Chicago Linguistic Society. CLS, Chicago, I11.
- STEINBERG, D. & L. JAKOBOVITS 1971, toim. Semantics: An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology. Cambridge University Press, London.
- TELEMAN, ULF 1969. Böjningsuffixens form i nusvenskan. — Arkiv för nordisk filologi 84 s. 163—208.
- TUOMIKOSKI, RISTO 1969. Asemoisilmaustemme luokittelusta. — Suomi 114:4. SKS, Helsinki.
- 1971a. Persoona, tekijä ja henkilö. — Vir. 75 s. 146—152.
- 1971b. »Neksus» suomen lauseopissa. — Vir. 75 s. 263—279.
- 1973. Adjektiivin ja adverbien eroista. — Vir. 77 s. 199—214.
- WIIK, KALEVI 1967. Suomen kielen morfofonemiikkaa. — Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 3. Turku.
- 1972. Suomen akkusatiiviobjektin muoto. — Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 12. Turku.
- 1977. Suomen tempusten etä- ja pintarakenteista. — Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 5. Turku.

On the nature and functions of syntactic concord systems

Fred Karlsson

The paper deals with the following main issues: How is syntactic concord to be delineated? What is the mutual hierarchy of the Finnish concord systems? Can they be classified according to a scale of strength or pervasiveness? Can one explain why some concord systems rather than others tend to break down in colloquial Finnish? What, in more general terms, are the functions of concord? What is the syntactic interaction between concord, case marking and word order?

Hockett's (1958) distinction between four basic types of concord is taken as the starting-point: agreement, governmental concord, government and cross-reference. The characteristic feature of the »purest» type of agreement is the copying of a morph (e.g. *iso+SSA talo+SSA*) or, at least, of one or more phonological segments which lack independent morphological status (e.g. Russ. *haroš+AJA devotška*). On the borderline between agreement and non-copying, idiosyncratic lexical government, one finds instances such as Swedish gender agreement, where covert lexical features rather than overt morphs or segment(s) demand concord.

Finnish has the following concord systems: case, number and possessive for nouns and infinite verbs; person, number and, marginally, mood (i.e. negated imperative) and passive for finite verbs. In terms of syntactic distribution, they can be divided into »strong systems» (case, number, possessive, person) and »weak systems» (mood, passive and, marginally, negation). The classes of bound morphemes not participating in concord phenomena at all are tense, functor (of infinite verbs), derivational endings and enclitics. One can thus conclude the following: there is more concord in the NP than in the VP (which sheds some further light on the dispute

over the existence of the VP). The only »strong» concord systems in the VP are verbal person and number, both of which are triggered by the NP-subject.

Concord phenomena are directional in an obvious sense, from the trigger morpheme to another constituent, sometimes to several other constituents. Most concord systems are progressive, »from left to right», which is of course to be expected, given the linear nature of speech. Regressive »right-to-left» concord is found only for nominal number and case (e.g. *iso+I+SSA talo+I+SSA*) and verbal passive concord (e.g. *ol+LA+an tul+TU*).

Since verbal concord is normally progressive, word order permutations placing a concord-trigger after the verb open the door to deviations. From this point of view one can explain why the verb doesn't display plural concord in sentences like *Taloon syntyi kaksoiset* and *Tämän jälkeen seuraa uutiset* (pro — — *syntyivät* — — and — — *seuraavat* — —). The speaker is apt to fail to apply the concord rules when they work backwards, i.e. in an unnatural direction.

One finds other types of evidence for the directionality hypothesis as well. For example, it is common in colloquial Finnish for topicalized plural objects in passive sentences to trigger number concord in the verb, e.g. *Kaikki frakit olivat vuokrattu* pro — — *oli* — —. This could be interpreted as an overapplication of the directional concord rule.

As for reductions of the concord systems, related weakening tendencies can be noted in colloquial registers for both nominal possessive concord (e.g. *mun kirja* pro *MINUN kirja+NI*) and the person and number concord of verbs (e.g. *ne tulee* pro *HE tule+VAT, tullaan* pro *(ME) tule+MME* and *tulkaamme*). This similarity in the behavior of possessive and verbal concord can be related to other similarities between these two

concord systems. First, both have a limited syntactic distribution since they pertain to one constituent only, cf. *MINUN pienessä autossa+NI*, **MINUN pienessä+NI autossa+NI*, *minun piene+SSÄ auto+SSA+ni* and *MINÄ ole+N tullut*, **MINÄ ole+N tul+LEE+N*. Second, these are the concord systems that are cross-referential in Hockett's sense. Third, they share the property of having a trigger which is phonologically different from the triggered suffix, compare *MINUN kirja+NI* and *MINÄ nuku+N* with e.g. *iso+T auto+T* and *iso+I+SSA auto+I+SSA*. Finally, possessive and verbal concord are morphotactically alike since they are more distant from the root morpheme than the other concord morpheme classes are. One finds three intervening morpheme classes between the root and the possessive (derivational ending, number, case), and likewise there are three morpheme classes between the root and the personal ending of verbs (derivational ending, passive, tense/mood).

The possessive endings seem to be disappearing. The system of personal endings tends to be levelled in favor of the 3. person singular which is, of course, the fundamental unmarked person in a system of the Finnish type, and to some extent, in favor of the passive, which it may be preferable to analyze as a 4. person. The passive has spread into the 1. person plural, and the 3. person singular (in some instances) into all other persons. The expansive force of the 3. person singular should be seen in relation to its unmarked status. One aspect of this is the fact that there exist several sentence types whose predicate is fixed in the 3. person singular (e.g. meteorological and psycho-physiological verbs such as *sataa*, *harmittaa*, generic sentences and sentences with unipersonal verbs like *pitää*, *täytyy*).

According to a widespread opinion initiated by Otto Jespersen, syntactic concord creates »superfluous» redundancy. In a strict sense this view holds true for calculations based on information theory: concord introduces information in excess of the minimum amount needed to transmit the message. Jespersen's view expresses a certain bias in favor of the speaker, but communication is of course a social enterprise. The functions of concord systems cannot be correctly assessed unless one takes into account the role and needs of the hearer. There is no doubt that a sufficient amount of redundancy is indispensable for the hearer's decoding of the message. Concord thus serves a basic communicative function. A second function is to create syntactic cohesion, in particular NP-cohesion. The number and case concord of nominal modifiers knit together the constituents of an NP. One can also find some marginal instances where there is an opposition between verbal concord and its absence (e.g. *Kaikki tulevat* vs. *Kaikki tulee*). Finally, verbal concord serves the function of identifying the subject of the sentence. In this respect, concord performs one of the functions that is rendered by word order in e.g. English and Swedish.

Due to the existence of case marking of the object and verbal concord, Finnish word order can be used more freely than English and Swedish for thematic purposes such as object topicalization. The functions of concord should thus be evaluated relative to its interaction with other syntactic parameters, in particular case marking and word order. One can furthermore point out the functional similarity between subject-triggered verbal concord and the objective conjugations manifested as verbal inflections in e.g. Hungarian and many ergative languages.

Osoite:

Address:

*Suomalaisen ja yleisen
kielitieteen laitos
Fennicum
Henrikinkatu 3
SF-20500 Turku 50*